

BANAZ KAZASINA AİT 1870 TARİHLİ ÖŞÜR İLTİZAM DEFTERİ HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

MEHMET KARAYAMAN*

Özet

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren alınan vergileri şer'î ve örfî olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Şer'î vergilerin başında haraç, cizye ve öşür gelmektedir. Öşür, toprak mahsullerinden alınan verginin adı olup kelime itibariyle onda bir anlamına gelmektedir. İslamiyet'in ilk yıllarından itibaren bütün İslam devletleri tarafından alınan öşür vergisi, Osmanlı Devleti tarafından da alınmıştır. Tanzimat Fermanının ilanından sonra öşür vergisinin tahsili ile ilgili pek çok yöntem denenmiş, zaman zaman iltizam yoluyla tahsil edilmiştir.

Bu çalışmaya esas teşkil eden defter, Uşak'a bağlı Banaz kazasına ait öşür iltizam defteridir. Aile arşivinden temin edilmiş olan Defter, Banaz Kazasına ait 1870 yılı öşür vergisini toplayanlardan biri olan Abdülbaki Efendi tarafından tutulmuştur. Defterdeki bilgilerden, Banaz Kazasına ait 1870 yılı öşür vergisinin 544.000 kuruş bedelle, Kütahya'da yaşayan Şeyh zade Rıza Efendiye verildiği anlaşılmaktadır.

Çalışmada, Defterdeki kayıtlardan yola çıkarak iltizam sisteminin nasıl işlediği, hangi ürünlerden ne kadar öşür alındığı, hangi ürünlerin öşrünün nakdî, hangi ürünlerin öşrünün aynî olarak tahsil edildiği, tahsilatın kimler tarafından nasıl yapıldığı ve öşür vergisi tahakkuk ettirilen ürünlerin cins ve miktarları ile köylere göre dağılımı hakkında bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Banaz Kazası, Öşür, İltizam, Şeyh Rıza Efendi, Osmanlı Vergi Sistemi.

AN ASSESSMENT ON THE ÖŞÜR İLTİZAM REGISTER OF BANAZ DATED 1870

Abstract

It is possible to divide the taxes collected since the foundation of the Ottoman State into two categories as şer'î (ecclesiastical) and örfî (civil). Haraç, cizye and öşür were şer'î taxes. Öşür (tithe) was collected from agricultural products and it literally means "one-tenth of". Öşür tax was collected by all Muslim countries, including the Ottoman State, since the early years of Islam. After the proclamation of Edict of Gülhane, Ottoman State tried to establish different methods for collecting öşür tax and at times öşür was collected by tax farming (iltizam).

* Prof. Dr., Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Uşak/TÜRKİYE, mkarayaman@hotmail.com

The subject of this study is an öşür iltizam register, which belonged to Banaz district of Uşak. This register was provided from a family archive and was kept by Abdülbaki Efendi, who was one of the öşür tax collectors in 1870 in Banaz district. I gather from the register that öşür tax of Banaz dated 1870 was given to Şeyh zade Rıza Efendi, who lived in Kütahya, for 544.000 kuruş.

In this study, I will try to give information on how iltizam system was operating; the products from which öşür was taken and how much of it was collected; products that öşür was collected in-kind and products that öşür was collected in-cash and how the collection method was determined; who were the tax-collectors and how they work; types and quantity of products that öşür was collected from and their distribution by villages.

Keywords: Banaz District, Öşür (tithe), İltizam (tax farming), Şeyh Rıza Efendi, Ottoman Tax System

Öşür Vergisi ve İltizam Sistemi

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren alınan vergileri şer'i ve örfi olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Şer'i vergilerin başında haraç, cizye ve öşür gelmektedir. Öşür, toprak mahsullerinden alınan verginin adı olup kelime itibariyle onda bir anlamına gelmektedir. İslamiyet'in ilk yıllarından itibaren bütün İslam devletleri tarafından alınan öşür vergisi, Osmanlı Devleti tarafından da alınmıştır. Toprağın sahibinin devlet olduğu mantığından yola çıkılarak, toprak üzerinde kiracı olan halkın elde ettiği ürünü, devlet ile paylaşması esasına dayanan öşür vergisi, toprak mahsullerinden ve hububattan aynî yani mahsul olarak alınan bir vergi idi¹.

Teorik olarak Müslümanlardan alınan ve mülk topraklara ait mahsullerin zekâtını ifade eden öşür, Osmanlı vergi sisteminde toprak kirasının bir alt dilimi olarak görülmüştür. Gerek mirî araziler üzerindeki çiftliklerden gerekse şahıs mülkiyetindeki topraklardan elde edilen ürünlerden öşür alınmıştır. Öşür alınan ürünlerin başında bağ, şıra, bahçe, bostan, fevâkih (meyveler, yemişler), kovan, harir (ipek), pamuk, giyah (ot), odun ve ağ (balık) gelmekteydi². Öşür, onda bir manasına gelmesine rağmen, toprağın verimlilik derecesine, toprağın sulama şartlarına, ziraat çeşitlerine, mahalli örf ve adetlere göre dörtte birden onda bire kadar değişen oranlarda alınmıştır³. Mahsulün yetiştiği zamanki ağırlığı, adedi veya yetiştirilen alan üzerinden tespit edilen öşür vergisi, başta aynî olarak tahsil edilmişse de daha sonra hem aynî hem de nakdî olmak tahsil edilmeye başlanmıştır. Vergi, tahıl ve bakliyat ürünlerinde aynî olarak tahsil

¹ Lütfi Güçer, *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul, 1964, s.52.

² Ziya Kazıcı, *Osmanlı'da Vergi Sistemi*, İstanbul, 2014, s.116; Filiz Giray, *Maliye Tarihi*, Bursa, 2006, s.102-103.

³ Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Öşür", *MEB İslam Ansiklopedisi*, Cilt:9, İstanbul, 1964, s.485.

edilirken, lifli bitkiler, sebze ve meyveler, resm-i ağnam, resm-i kovan ve gümrük vergisinde alacaklısına seçme hakkı tanınmış⁴, genellikle nakdî olarak tahsil edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş devrinde öşür, tımarlı sipahiler veya iltizam sahipleri tarafından toplanmıştır. Tımar sistemi ile birlikte işleyen ve devletin topladığı vergilerin yarıya yakınının tahsil edilmesini sağlayan iltizam sistemi, hem aynî olarak toplanan verginin nakliye, depolama ve satışında yaşanan güçlükler hem de devletin artan masraflarını karşılamak için nakit paraya olan ihtiyacı nedeniyle daha yaygın hale gelmiştir⁵. İltizam, kelime anlamı itibariyle gerekli sayma, üzerine alma, bir tarafı tutma gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak iltizam ise bir bölgeye ait vergi toplama işinin belirli bir süreliğine devredilmesidir. Yapılan sayımlar veya bir önceki yılın vergi geliri esas alınarak belirlenen miktar açık artırmaya çıkarılır, vergiyi toplamaya talip olan kişiler, masrafları çıktıktan sonra devlete ödemeyi taahhüt ettiği miktarı bildirir, en yüksek fiyatı veren kişi vergi toplama hakkını elde ederdi. Bu şekilde iltizam sahibi olan kişiye, mültezim denirdi. Mültezim ile devlet arasında bir sözleşme yapılır, kârı ve zararı kendisine ait olmak üzere, vergi toplama hakkını gösteren bir tahvil verilirdi⁶. Mültezim, vergi verenlere iyi davranmayı ve o bölgedeki vergi gelirlerini artırmayı peşinen taahhüt etmiş sayılırdı. Mültezimin herhangi bir suiistimali görüldüğü zaman, malları müsadere edilir ve sert cezalar verilirdi.

Mültezim, belirlenen iltizam bedelinin bir kısmını hazineye peşin olarak yatırmak, kalan kısmını da taksitler halinde ödemek zorundaydı. Mültezim, iltizam bedelini ödeyemediği takdirde mültezimin yerine ödemeyi, kaçması veya kaybolması durumunda mültezimi bulup mahkemeye ya da idarî makamlara teslim etmeyi üstlenen kefiller bulmak zorundaydı⁷. Kefillerin, başka mültezime kefil olmasına izin verilmezdi. Büyük kısmı sarraflardan oluşan kefiller topluluğu, giderek uzmanlaşan ve başta İstanbul olmak üzere büyük merkezlerde yoğunlaşan bir kredi kurumu haline gelmiştir⁸.

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra yapılan düzenleme ile öşür vergisinin oranı, 1/10 olarak sabit hale getirilmiştir. Ücretli ve merkezi bir ordu kurmaya çalışan Osmanlı Devleti, ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için öşür vergisini iltizam yoluyla toplamaya çalışmıştır. Öşür vergisini toplama hakkını açık artırma ile alan mültezimler, bu işi ikinci bir kişiye ihale edebilmişlerdir. Bu durum ortaya bir iltizam hiyerarşisi çıkarmış ve artık öşür yerine, kelimenin çoğulu olan "A'şar" kelimesi kullanılmaya başlanmıştır⁹.

⁴ Ahmet Tabakoğlu, "Öşür", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:34, İstanbul, 2007, s.101.

⁵ Eftal Şükrü Batmaz, "İltizam Sisteminin XVIII. Yüzyıldaki Boyutları", *Osmanlı*, 3.Cilt, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s.250; Giray, a.g.e., s.121.

⁶ Mehmet Genç, "İltizam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:22, İstanbul, 2000, s.154.

⁷ Baki Çakır, *Osmanlı Mukataa Sistemi (XVI-XVIII. Yüzyıl)*, İstanbul, 2003, s.144-145.

⁸ Genç, a.g.m., s.154.

⁹ Tabakoğlu, a.g.m., s.101.

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra öşür vergisinin tahsili ile ilgili pek çok yöntem denenmiştir. Emanet usulü, maktûan ihale ve açık arttırma usulüyle verilen iltizam yoluyla öşür vergisi tahsil edilmeye çalışılmıştır. Yolsuzlukları ve haksızlıkları önlemek amacıyla, öşür toplama görevi bir süreliğine muhassıl olarak isimlendirilen resmi görevlilere verilmiştir. Muhassılların vergiyi toplama, nakletme ve değerlendirmede başarısız olması, devletin ağır vergi kayıplarına uğramasına neden olmuştur. 1840-1843 yılları arasında iltizamla devlet memurluğunu birleştiren emanet yöntemi denenmiştir. Anadolu ve Rumeli'ye, muhassıl denilen, merkeze bağlı maliye memurları atanmıştır. Teknik imkânsızlıklar ve mali idarenin iyi teşkilatlanamaması nedeniyle, muhassıllar vasıtasıyla emaneten vergi toplama uygulamasından istenilen sonuç alınamamıştır. Hazine gelirleri düştüğü için tekrar iltizam sistemine dönmüştür¹⁰. Öşür vergisi, 1843-1847 yılları arasında iki yıllığına, 1847-1853 yılları arasında beş yıllığına ihale ile mültezimlere verilmiştir¹¹. 1856-1861 yıllarında ise açık arttırma usulü uygulanmıştır. 1861-1871 yılları arasında Anadolu ve Rumeli'de farklı yöntemler izlenmiştir. Rumeli'de, geçmiş beş yıllık vergi ortalaması esas alınarak hesaplanan öşür vergisi, çiftçilik yapan halkın üzerine ihale edilmiş ve oluşturulan "*Ta'şir Meclisleri*" ile vergiler toplanmaya çalışılmıştır. Anadolu'da ise köy köy ihale usulü denenmişse de başarılı olmamıştır. 1871 yılından itibaren, iltizam ve emanet usulüyle öşür vergisinin toplanması işi vilayetlere bırakılmış, iltizama verilemeyen yerlerde de emanet yöntemiyle vergi toplanmıştır¹².

Öşür vergisinin toplanmasında uygulanan farklı yöntemler, vergi tahsilindeki karışıklıkları önleyemediği gibi halkın ezilmesine de engel olamamıştır. 1886 yılında çıkarılan Aşar Nizamnamesi ile öşür vergisinin, köy ve idare meclislerince ihale ve iltizam yoluyla toplanmasına karar verilmiş, suiistimalleri önlemek, iltizam sistemini denetim altında tutmak için bazı tedbirler alınmıştır. Nizamname, 1925 yılına kadar yürürlükte kalmıştır¹³.

Osmanlı Devleti'nin önemli gelir kaynaklarından biri olan öşür vergisi, ülkenin tarım ekonomisi ve sosyal yapısı üzerindeki olumsuz etkisine rağmen, Cumhuriyet Dönemine kadar devam etmiş, 1925 yılında kaldırılmıştır.

1870 Tarihli Banaz Öşür İltizam Defteri

İltizam sistemi ile ilgili olarak pek çok çalışma olmasına rağmen, genelde iltizam sisteminin nasıl işlediği, özelde öşür vergisinin iltizam yoluyla nasıl toplandığı, vergiye esas olan ürünler, vergi miktarlarının tespiti ve kayıtlarının tutulmasına ilişkin bir çalışmaya rastlayamadık.

¹⁰ Abdüllatif Şener, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, Ankara, 1.Baskı, 1990, s.132.

¹¹ Tabakoğlu, a.g.m., s.102.

¹² Mustafa Adem Demir, *20.Yüzyıl Boyunca Türkiye'de Zirai Kazançların Vergilendirilmesinin Hasılat Açısından Değerlendirilmesi*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2008, s.17.

¹³ Baykal Başdemir, *Osmanlı Vergi Sisteminde Öşür*, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2015, s.71.

Zehra Topal tarafından hazırlanan, *Akçaabat-Vakfikebir Öşür Defteri/1850* başlıklı kitapta, Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan ve Maliyeden Müdevver Defterler Fonunda, 7957 numara ile kayıtlı bulunan Akçaabat ve Vakfikebir Öşür Defterinin transkripsiyonu yapılmıştır. Hicri 11 Zilhicce 1266 (Miladi 18 Ekim 1850) tarihli defterde, Akçaabat ve Vakfikebir mahalle ve köylerinden tahsil edilen öşür vergisi hakkında bilgiler bulunmaktadır. Defterde, her mahalle veya köyün ödemesi gereken toplam vergi miktarı sayfanın üst kısmına yazılmakta, alt satırlarda ise verginin şahıslara göre dağılımı yapılarak, vergi mükelleflerinin isim ve şöhretleri ile ödemeleri gereken öşür vergisi miktarı kuruş cinsinden belirtilmektedir. Öşür vergisine esas teşkil eden ürünler, miktarları, arazi durumu vb. bilgilere ise yer verilmemektedir¹⁴.

Çalışmamıza esas teşkil eden Uşak'a bağlı Banaz¹⁵ kazasına ait öşür iltizam defterinde ise her köyün ödemesi gereken öşür vergisi miktarı ayrı ayrı belirtilerek, öşür vergisinin hangi üründen ne kadar alınacağı kaydedilmiştir. Ancak bu verginin kimlere, ne kadar tahakkuk ettiği belirtilmemiştir.

Aile arşivinden temin edilen ve halen şahsi arşivimizde muhafaza edilen Defter, Banaz Kazasına ait 1870 yılı öşür vergisini toplayanlardan biri olan Abdülbaki Efendi tarafından tutulmuştur. 16x24 ebadında olan Defter, 94 sayfa olup, 49., 70. ve 71. sayfaları boştur. 49. sayfadan itibaren öşür vergisi ile ilgili kayıtlar sona ermekte, sonraki sayfalarda Abdülbaki Efendinin, 1895-1911 yılları arasında ortakçılarına verdiği tohum miktarı, elde edilen hâsılat, hâsılatın çeşidi ve hissesine düşen paylar hakkında bilgi verilmektedir.

Defterin ilk sayfası, "*Fi 28 Cemaziye'l-evvel sene 87 ve 13 Ağustos sene 86 [26 Ağustos 1870] tarihli uhdemize ihale olunan Banaz Kazası a'şarı hakkında yedimize verilen emirnamenin sureti*", ifadesiyle başlamakta ve devamında Kütahya Mutasarrıfı İbrahim Edhem Bey tarafından, Uşak Kaymakamlığına gönderilen bir belgenin kopyası verilmektedir.

¹⁴ Zehra Topal, *Akçaabat-Vakfikebir Öşür Defteri/1850*, Ankara, Vakfikebir Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, 2005.

¹⁵ Banaz, Uşak'ın bir ilçesi olup Ankara-İzmir Karayolu üzerinde, Uşak'a 33 kilometre uzaklıktadır. Lidya, Pers, Yunan, Roma ve Bizans egemenliğinin hüküm sürdüğü bölge, 1071 Malazgirt Savaşından sonra Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başlaması ile birlikte, Anadolu Selçuklu Devleti ve daha sonra Germiyanogulları Beyliğinin hâkimiyetine geçmiştir. Banaz, 1391 yılında Osmanlı Devleti topraklarına katılmışsa da 1402 yılında yapılan Ankara Savaşı'ndan sonra, kısa bir süre tekrar Germiyanogulları hâkimiyetine girmiştir. 1429 yılında tekrar Osmanlı Devleti topraklarına katılan Banaz nahiyesi, Anadolu Eyaletine bağlı Kütahya Sancağının, Uşak kazasına bağlanmıştır. Cumhuriyet Döneminde Uşak'a bağlı bir kaza merkezi olarak varlığını sürdüren Banaz, Uşak'ın 1953 yılında il olmasıyla birlikte ilçe olmuştur. Bkz. Mustafa Murat Öntüç-Deniz Doğru, *Dünden Bugüne Banaz*, Uşak, Banaz Belediyesi Kültür Yayınları No:1, 2002, s.4-7.

Belgede şu ifadeler yer almaktadır:

“Uşak Kaim-makamlığına

Re’fetlü Bey

Banaz Kazasının gayr-ı ez menafî ve duhan seksen altı senesi hububat a’şarı beş yük kırk dört bin guruş bedel ve meclis-i idare-i livadan tasdikli kefalet-i kaviyye ve vilayet-i celileden alınan emir üzerine Kütahya muteberanından Şeyh zade Rıza Efendi uhdesine bi’l-ihale deyn tahvili hıfz ile zabıtname ita kılındığından ve bu hususu emval-i miriyede ma’dud olduğundan nizam ve usul ve teamül-i kadimine tevfiikan vaktiyle işle-
rinin tesviyesine mahallince icra-yı muavenet olunması zımında tahrirat tastiri canib-i muhasebeden ba-derkenar ifade olunmuş ve hakikaten hâsılât-ı öşriye hazine-i sahanenin başlıca varidatından olmasıyla mülteziminin nizamı dairesinde vuku bulacak mes’ulâtın teshilatı lâzımeden olduğu gibi efendi-yi muma-ileyhin dahi gadrden vikayesi hususuna itina olunmak muktezianından olmasıyla mültezim-i muma-ileyh hakkında dahi muamele-i lazime-i nizamiyenin ifasına himmet buyrulmak babında irade efendimindir.

Mutasarrıf-ı Liva-ı Kütahya

İbrahim Edhem”

Aynı sayfanın devamında da Uşak Kaymakamı Mahmud Bey tarafından, Banaz Kazasına gönderilen Rumi 18 Ağustos 1286 (Miladi 30 Ağustos 1870) tarihli bir emirnamenin kopyası yer almaktadır. Emirnamede iltizam sahibi olan kişiye, kanunlar çerçevesinde yardımcı olunması istenmektedir¹⁶.

Belgede yer alan ifadelerden, Banaz Kazasının 1870 yılına ait öşür vergisini toplama imtiyazının, 544.000 kuruş bedelle, Kütahya’da yaşayan Şeyh zade Rıza Efendiye verildiği anlaşılmaktadır. Öşür vergisi toplama işini üstlenen Şeyh zade Rıza Efendi ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Defterde yer alan ve tahsil olunan paraların, “*Kütahya'nın Mevlevî Şeyh zadesi reşadetlü Rıza Efendiye gönderilmesi*”¹⁷ ifadesinden yola çıkarak, Şeyh zade Rıza Efendinin, Kütahya Mevlevihanesi çelebilerinden biri olduğu anlaşılmaktadır. Kütahya Mevlevihanesine ait seçerelere bakıldığında, Abdurrahim Ata Çelebinin oğlu İsmail Hakkı Dedenin Yahya Sâkıp Dede (doğumu H.1231/1816), Seyyid Ali Rıza Çelebi (doğumu H.1231/1816) ve İdris Hamdi Çelebi (doğumu H.1272/1855) adında üç oğlu olduğu ve bugünkü Kütahya çelebilerinin bu üç koldan devam ettiği görülmektedir¹⁸. Bu kola mensup aileler günümüzde “*Ergun*”, “*Kişioğlu*”,

¹⁶ Bkz. Ek I.

¹⁷ 1870 Tarihli Banaz’a Ait Öşür İltizam Defteri, s.35. 28 Ekim 1867 tarihinde Evkaf-ı Hümayun Nezaretine gönderilen bir yazıda yer alan, “*Kütahya’da vaki Yakup Çelebi Vakfının mütevellileri ehl-i mürtezikanın tahsisatını virmedikleri misüllü hayli vakitten berü muhasebelerini dahi görmediklerinden bahisle bunların meclis-i kebir-i vilayette muhasebelerinin rü’yet ve tesfiye olunmasını müsted’i hademe-i vakıftan Ali Rıza Efendinin vermiş olduğu arzuhal leffen tesvir savb-ı âlileri kılınmağla siyak-ı istid’aya ve nizamına nazaran icabının icrası*”, ifadelerine yer verilmektedir. Belge adı geçen Ali Rıza Efendi ile öşür iltizamını alan Rıza Efendinin aynı kişi olması muhtemeldir. Bkz. BOA., MVL, 550/39.

¹⁸ Nuri Erbay, “Kütahya Mevlevihânesi ve Mevlevî Kültürü Açısından Kütahya”, *Dünyada Mevlâna İzleri (13-15 Aralık 2007, Konya)– Bildiriler*, Konya, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi

“Özbudak” soyadlarını almışlardır. Burada ismi geçen Seyyid Ali Rıza Çelebinin, iltizam işini üzerine alan kişi olması muhtemeldir.

Öşür vergisini toplama hakkını elde eden Şeyh zade Rıza Efendinin, vergi toplama işini tek başına yapmadığı veya başkalarına devrettiği anlaşılmaktadır. Zira defterde, 1876 yılında hâlâ tahsil edilemeyen öşür vergisi zararının, vergiyi toplayanlar arasında paylaştırıldığına dair bilgiler bulunmaktadır. Zararın paylaştırılması sırasında kullanılan ifadelerden anlaşıldığına göre, öşür vergisini toplayan yedi kişi olup bunların isimleri ve vergi toplamadaki hisse-leri şu şekildeydi; Rıza Efendi 3 hisse, Abdülbaki Efendi 3 hisse, Elif zade Hacı Mustafa Efendi¹⁹ 3 hisse, Mercimek zade 2 hisse, Keşfi Efendi 1 hisse, Molla Ömer Efendi 1 hisse, Yahya Efendi 1 hisse²⁰. Bu kişilerden bazıları da kendi sorumluluklarında olan köylerin öşür vergisini toplama işini, aynı şartlarla başka şahıslara devretmişlerdir. Defterin 2. sayfasında Abdülbaki Efendi tarafından düzenlenen ve talep olması durumunda, kendi sorumluluğundaki köylerin öşür vergisini toplama işini hangi şartlarda devredileceğini gösteren bir borç senedi örneğinin yer alması, öşür vergisi toplama işinin üçüncü şahıslara da devredildiğini göstermektedir²¹.

Defterin 20. sayfasında yer alan “*Banaz Kazasının seksen altı a’şarından bi’t-tesviye ihalat defteridir. Fi 21 Ağustos sene 86* [2 Eylül 1870]. *Karahisarlı Hafız zade Halil Efendi, kefil-leri Karahisarlı Boğa zade Bekir Efendi ve Hacı Abdürrezzak zade Refet Efendi*” ifadeleriyle başlayan kayıtlara göre, Karahisarlı Hafız zade Halil Efendi, Dumlupınar, Karaköse ve Çiftlik Köylerinin öşürünü toplama işini 90.000 kuruş karşılığında üzerine almış ve bu miktarı 22.500 kuruşluk dört taksit halinde 1870 yılı ağustos, eylül, ekim ve kasım aylarında ödemeyi taahhüt etmiştir²².

İncelememize konu olan Defterin, öşür vergisinin toplanmasında 3 hisseye sahip olan Abdülbaki Efendiye ait olduğu anlaşılmaktadır. Zira, zarar miktarının paylaşılmasıyla ilgili mükerrer kayıtlarda, Abdülbaki Efendi ismi geçmemekte, onun yerine “*bana isabet eden*” ibaresi geçmektedir. Defterin ikinci sayfasında yer alan borç senedi örneğinde de kendisini “*A’şar Direktörü El-hac Abdülbaki Efendi*” olarak ifade etmektedir. Bu da bize Abdülbaki Efendinin sadece kendi sorumluluğunda olan bölgenin öşürünü toplamakla kalmayıp, öşür vergisini toplamaya yetkili olan diğer kişilerle ve Banaz Kazası öşür vergisini toplama imtiyazı-

Yayımları: Yayın No: 5 / Bildiriler Serisi: 2 / Yıl: 2010, s.551. <http://akademik.semazen.net/Sempozyumlar/Dunya-da-Mevlana-izleri-bildiriler/35.pdf>(erişim Tarihi:10.10.2014).

¹⁹ Elif zade Hacı Mustafa Efendinin, H.1303 Tarihli *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesinde*, Turuk ve Maa-bir Komisyonu üyesi, H. 1310 Tarihli *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesinde* Kütahya Belediye Başkanı, H.1311 *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesinde* Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası idare heyeti üyesi olduğu görülmektedir. Bkz. H.1303 (1885-1886) *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi*, s.295; H.1310(1892-1893) *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi*, s.171; H.1311(1893-1894) *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi*, s.16.

²⁰ 1870 Tarihli *Banaz’a Ait Öşür İltizam Defteri*, s.39, 43.

²¹ Abdülbaki Efendi tarafından hazırlanan borç senedi örneği ve transkripsiyonu için bkz. Ek II.

²² 1870 Tarihli *Banaz’a Ait Öşür İltizam Defteri*, s.20.

nı elde eden Şeyh zade Rıza Efendi ile koordinasyonu sağladığı anlaşılmaktadır. Defterdeki kayıtlarda Abdülbaki Efendinin oturduğu köy, ailesi, yaşı, mesleği gibi bilgiler yer almamakta olup sadece Abdülbaki Efendinin, Erciş köyünde Ahmet isminde bir yeğeni olduğu anlaşılmaktadır. Kayıtlara göre Abdülbaki Efendi, toplam 68.433 kuruş 10 para öşür tahsil etmiş, masrafı olan 14.456 kuruş 20 para çıkarıldıktan geriye kalan 53.977 kuruşu, makbuz karşılığı mal sandığına teslim etmiştir. Teslimat karşılığı aldığı makbuzları da Şeyh zade Rıza Efendiye göndermiştir²³.

Defterdeki bilgilerden, 1869 yılı öşür vergisinin 391.667 kuruş olarak hesaplandığı anlaşılmaktadır. 1870 yılı Banaz Kazası öşürü için öngörülen miktar ise 544.000 kuruş olup, vakıflara ait 86.000 kuruş öşür bedeli de eklenince toplam öşür vergisi 630.000 kuruşa çıkmaktadır²⁴. 1870 yılına ait öşür bedelinin hesaplanmasında bir önceki yıla ait kayıtların dikkate alındığı görülmektedir. Zaman zaman defterde yer alan “*Afyon defterinden noksan hesap olunup sonradan bulunan*” ifadesinden, her ürün için ayrı ayrı kayıt tutulduğu ve zaman zaman eski kayıtlara başvurulduğu anlaşılmaktadır²⁵.

Defter, Banaz ve köylerine ait öşür vergisi kayıtlarını içermektedir. Banaz’a bağlı köy sayısı zaman içerisinde farklılık göstermiştir. Banaz ve köylerinin vergilendirilmesine yönelik ilk kayıtların yer aldığı Uşak Şer’iyye Sicillerindeki tevzi defterlerine göre, 1834 yılında Banaz’a bağlı 37 köy bulunmaktaydı. Hicri 1302 (Miladi 1884-1885) tarihli Osmanlı Devlet Salnamesinde Banaz’a bağlı köy sayısı 38 olarak ifade edilirken, Hicri 1307 (Miladi 1889-1890) tarihli Salnamede Banaz’a bağlı köylerin sayısı 34 olarak verilmiştir. Hicri 1314 (Miladi 1896-1897) tarihli salnameye göre Banaz’a bağlı köylerin sayısı tekrar 38 olarak ifade edilmiştir²⁶. Bu da bize XIX. yüzyılda Banaz’a bağlı köy sayısınının 34-38 civarında olduğunu göstermektedir.

²³ 1870 Tarihli Banaz’a Ait Öşür İltizam Defteri, s.29-30. Abdülbaki Efendi ile ilgili bilgiler sınırlı olup, defterin sonlarına doğru tutulan kayıtlardan Abdülbaki Efendinin Gümüşviran Köyünde Banas oğlu Halil, Dulkadirli Hasan, Süleyman, Mustafa ve İsmail ile Resul oğlu İsmail ve Hacı Abdurrahman Ağa, Akçaşehirli Halil Çavuş, Armutoğlu Mustafa gibi ortakları olduğu, bu kişilere harman zamanı alınmak kaydıyla tohum verdiği anlaşılmaktadır.

²⁴ 1870 Tarihli Banaz’a Ait Öşür İltizam Defteri, s.4. 1844 yılı Banaz kazası temettüat defterleri hakkında yapılan bir çalışmada, Banaz yöresinden toplanan vergiler hakkında şu bilgiler verilmektedir: “*Banaz kazası köylerinden toplam 32.948 kuruş aşar ve rüsum ödenmiştir. Bunun 5.213 kuruşu adet-i ağnam, 698 kuruşu göğeri (soğan), 1.685 kuruşu duhan, 7.094 kuruşu bostan, 8.778 kuruşu afyon, 4.083 kuruşu bağ, 3.814 kuruşu haşhaş, 957 kuruşu kovan ve 626 kuruş ise değirmen, ceviz, palamut vb. resimlerdir*”. Bkz. Güler Erdem Bay, *19. Yüzyılda Banaz Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.43. Hüdavendigar Vilayeti Salnamelerine bakıldığında, Banaz Kazasında 1873-1874 yılında 971.975 kuruş, 1875-1876 yılında 982.967 kuruş öşür vergisi alındığı görülmektedir. Bkz. H.1290 (M.1873-1874) *Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi*, s.125; H.1292 (M.1875-1876) *Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi*, s.156.

²⁵ 1870 Tarihli Banaz’a Ait Öşür İltizam Defteri, s.9.

²⁶ Öntüğ-Doğru, a.g.e., s. 30-35.

Defterde, afyon öşrü belirtilirken 34 köyün, tahıl öşrü belirtilirken 33 köyün ismi geçmektedir²⁷. Afyon öşrü belirtilirken ismi geçen Dumlupınar ile Balcıdamı köyleri, tahıl öşrüne ilişkin kayıtlarda geçmemekte, tahıl öşründe belirtilen Küçükoturak Köyünün ismi de afyon öşrü ile ilgili kayıtlarda yer almamaktadır²⁸. Ulupınar Köyü öşrü ile ilgili kayıtlarda, “*Kerim, Kavacık, Boduç Damlarına*” ait kayıtlar da verilmektedir. Bu durum, belirtilen yerlerin Ulupınar Köyü yakınında bulunan küçük yerleşim yerleri olduğunu göstermektedir. Kızıllıhisar Köyüne ait afyon öşrü verilirken, Uşak merkezine yakın olan Karlık Köyünün de ismi geçmekte olup, Karlık Köyünden 1.430 kuruş afyon öşrü alındığı ifade edilmektedir. Bu da Kızıllıhisar’da oturanların Karlık Köyünde tarlaları olduğunu düşündürmektedir.

Banaz kazasına ait öşür bedelinin 1870 yılı eylül, ekim, kasım, aralık ile 1871 yılı ocak ayında 90.666’şar ve şubat ayında 90.670 kuruşluk altı taksit halinde, Kütahya Vilayeti Mal Sandığına ödenmesi kararlaştırılmıştır²⁹. İltizam usulünde, mültezimin aşar vergisi bedelinin bir kısmını peşin olarak devlete ödemesine dair uygulamalar varsa da, incelediğimiz defterde peşin ödenen paraya ilişkin bir bilgi yer almamaktadır. Vakfa ait öşürler ise ya vakfa gönderilmekte ya da sarrafa teslim edilerek alınan ilmühaber, iltizam sahibi Şeyh zade Rıza Efendiye iletilmekteydi. Ödeme ve tahsilâtlarla ilgili bilgi verilirken genelde kuruş cinsinden ifadeler yer alırken bazen de “*lira-i Osmanlı, İngiliz lirası*”, gibi ifadeler de yer verilmektedir.

Öşrün toplamasına ilişkin yazışmalarda, taksitlerin ödenmemesi veya gecikmesi durumunda cezai işlem uygulanacağı belirtilerek, verginin toplanması sırasında halkın rencide edilmemesi, verginin toplanması ve nakli sırasında ahaliye haksızlık yapılmaması, verginin tespitinde bir önceki yıldaki kayıtların ve vergi miktarının esas alınması gerektiği belirtilmiştir³⁰.

1870 yılına ait öşür bedellerinin tamamı tahsil edilememiş, tahsil olunamayan 18 köye ait paranın toplanması için, 19 Eylül 1872 tarihinde 21 gün mühletle senet hazırlanmış ve yaklaşık 26.000 kuruşun tahsilât işi, Banaz kâtibi olarak görev yapan Kütahyalı Mumcu zade Abdullah Efendiye verilmiştir. Tahsil olunan paraların Şeyh zade Rıza Efendiye gönderilmesi istenmiştir³¹.

²⁷ Banaz’ın 1844 yılında düzenlenen temettüat kayıtlarını esas alan çalışmada, Banaz’a bağlı 37 köyün ismi geçmektedir. Burada ismi geçen köylerden Karaköse ve Balcı Köyleri dışındakiler, çalışmamıza esas teşkil eden defterde de yer almaktadır. Bu da bize 1844 ile 1870 yılları arasında Banaz bölgesinin vergilendirilmesinde büyük değişiklikler olmadığını göstermektedir. Bkz. Bay, *a.g.t.*, s.11-12.

²⁸ Küçükoturak Köyüne ait 1844 yılı temettüat kayıtlarında, iki hanede birer dönümlük bir alanda afyon tarımı yapıldığı ve bundan 150’şer kuruş vergi alındığı görülmektedir. Bu da bize Küçükoturak Köyünde afyon tarımının sınırlı miktarda yapıldığını göstermektedir. Bkz. Saim Savaş, *Osmanlı Döneminde Uşak-Banaz’a Bağlı Büyükoturak ve Küçükoturak Köylerinin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Uşak, 2015, s.106.

²⁹ *1870 Tarihli Banaz’a Ait Öşür İltizam Defteri*, s.9. Aşar vergisinin mal sandığına teslim edilmesi ile ilgili kayıtlarda, mal sandığı emini olarak Mehmet Efendinin ismi geçmektedir. Hicri 1313 (Miladi 1895-1896) tarihli Osmanlı Devlet Salnamesinde belirtilen Banaz Sandık Emini Hacı Mehmet Efendi ile defterde geçen Sandık Emini Mehmet Efendinin aynı kişi olması muhtemeldir. Bkz. Öntuğ-Doğru, *a.g.e.*, s.39.

³⁰ *1870 Tarihli Banaz’a Ait Öşür İltizam Defteri*, s.2.

³¹ *1870 Tarihli Banaz’a Ait Öşür İltizam Defteri*, s.20.

Defterdeki 5 Kasım 1876 tarihli kayıta, Banaz Kâtibi Abdullah Efendinin 12.499 kuruş 10 para toplayarak, Şeyh zade Rıza Efendiye gönderdiğine dair ifadeler yer almaktadır³². Bu da kalan borçların tahsilâtının birkaç yıl sürdüğünü ve tamamının tahsil edilemediğini göstermektedir.

Tablo 1: 1870 Yılı Banaz Kazası Öşür Vergisine Ait Olup, 1876 Yılı İtibariyle Tahsil Olunamayan Miktarın Köylere Göre Dağılımı

Köyler	Kalan Borç Miktarı (Kuruş)
Bahadır	1.893
Banaz	7.736
Büyükoturak	949
Dumlupınar	1.519
Falos	1.893
Hallaçlar	5.309
Hasan	8.178
Hatıplar	3.890
Öksüz	6.199
Susuz	1.715
TOPLAM	37.403

Kaynak: 1870 Tarihli Banaz'a Ait Öşür İltizam Defteri, s.44-48.

Öşür Vergisine Esas Teşkil Eden Ürünler ve Köylere Göre Dağılımı

Belirlenen öşür miktarının toplanmasında esas alınan iki temel ürün grubu göze çarpmaktadır. Bunlardan biri afyon, buğday, arpa gibi tahıl ürünleri, diğeri de bağ, bahçe, bostan gibi tarımsal üretimlerdir. Ayrıca arı kovanları ve değirmenler de öşür vergisine dâhil edilen gelir kalemleri arasında yer almıştır. İncelediğimiz defterde 1870 yılı hububat öşürünün %12.5, bağ, bahçe, bostan gibi tarımsal ürünlerden alınan öşür vergisinin de %10 olarak hesaplandığı anlaşılmaktadır. Ürün bazında alınan öşür vergisine baktığımızda, afyon ekilen tarlaların a'lâ dönümünden 100 dirhem afyon ile bir ayar haşhaş, evsatından 75 dirhem afyon ile bir buçuk mintan* haşhaş, ednâsından 50 dirhem afyon ile bir mintan haşhaş alınması gerektiği, bir giyâh** arabası yükünün 200 okka (yaklaşık 256,400 kilo) olarak hesaplanarak araba başına 3 kuruş, değirmen başına 40 kuruş, ceviz ağacı başına 4 kuruş öşür alınacağı ifade edilmiştir³³.

³² 1870 Tarihli Banaz'a Ait Öşür İltizam Defteri, s.43.

* **Mintan:** Tahıl ve baklagilleri ölçmeye yarayan, ortalama 5-8 kg. alabilen bir ölçek. **Ayar:** Bir tahıl ölçü birimi olup Uşak yöresinde iki şiniklik bir ölçüyü ifade etmektedir. Bkz. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.54b3a8474ac1d4.94444900 (Erişim Tarihi: 12.01.2014)

** **Giyâh** kelimesi ot, çayır, bitki anlamına gelmekte olup resm-i giyâh, çayır öşrü veya çayır resmi olarak ifade edilmiştir. Her sene biçilen çayırdan alınan resm-i giyâh vergisinin sabit bir oranı/miktarı olmayıp bölgelere göre değişen miktarda tahsil edilmekteydi. Bkz. Kazıcı, a.g.e., s.122.

³³ 1870 Tarihli Banaz'a Ait Öşür İltizam Defteri, s.2, 4. 1528 tarihli Kütahya Livası Kanununda Uşak kazası köy ve mezralarında üretilen hububat mahsulünden 1/8, bağ, bahçe ve bostan ürünlerinden 1/10 nispetinde öşür

Kızıllıhisar ve İslamköy'e ait kayıtlardan, öşür vergisinin tespitinde hangi üründen ne kadar vergi alındığına dair bazı bilgiler edinmemiz mümkündür. Zira bu köylere ait kayıtlarda hem vergiye esas olan ürünün adedi veya evleği verilmiş hem de toplam vergi miktarı belirtilmiştir. Buna göre, 591,5 evlek bağa 1774,5 kuruş öşür tahakkuk ettirilmesinden yola çıkarak bağın evleğinden 3 kuruş, 46 evlek bostana 345 kuruş öşür tahakkuk ettirilmesinden yola çıkarak bostanın evleğinden 7,5 kuruş, 63 adet kovana 160,5 kuruş öşür tahakkuk ettirilmesinden yola çıkarak kovan başına 2,5 kuruş, İslam köye ait kayıtlarda bağdan elde edilen 10 yük ürüne 20 kuruş öşür tahakkuk ettirilmesinden yola çıkarak bağdan elde edilen 1 yük ürüne, 2 kuruş öşür tahakkuk ettirildiğini söylemek mümkündür³⁴.

Buğday, arpa, yulaf, bakla gibi nakledilebilir ve saklanabilir tarım ürünlerinden alınan öşür vergisi, aynî olarak alınmıştır. Bu şekilde toplanan ürünler depolarda muhafaza edilerek, Uşak'a veya Afyon'a sevk edilmiştir. Defterde, bazı ürünlerden tahsil edilen nakdî öşür vergisi yerine buğday veya arpa alındığı, toplanan nakit paranın da buğday satın alınarak değerlendirildiğine dair kayıtlar yer almaktadır³⁵.

Öşürün toplanması sırasında hangi ürünlerin nakdî, hangilerinin aynî olarak tahsil edileceği konusunda yeterli açıklama bulunmamaktadır. Defterin dördüncü sayfasında yer alan ifade de giyah (ot) öşürünün sadece nakit para olarak alınacağı belirtilmiştir. Yazının devamında ise afyon öşrü ile ilgili yapılan açıklamada, öşür bedelinin ürün olarak alınması halinde a'lâ (en iyi) dönümünden yüz dirhem afyon, bir ayar haşhaş ve evsat (orta) dönümünden yetmiş beş dirhem afyon, bir buçuk mintan haşhaş ve edna (düşük) dönümünden elli dirhem afyon, bir mintan haşhaş alınması gerektiği belirtilmiş ve öşürün, nakit para olarak alınması halinde a'lâ dönümünden afyon bedeli olarak yüz, evsat dönümünden yetmiş beş ve edna dönümünden elli kuruş alınması gerektiği ifade edilmiştir. Bu da bize bazı ürünlerin öşüründe vergiyi verenlere, vergi bedelini ürün veya nakit para olarak ödemeleri konusunda seçme hakkı tanındığını ve nakit olarak verenlere indirim yapıldığını göstermektedir³⁶.

---

alınacağı ifade edilmiştir. Bkz. Mehtap Özdeğer, *15-16.Yüzyıl Arşiv Kaynaklarına Göre Uşak Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, İstanbul, 2001, s.299, 309.

³⁴ 1870 Tarihli Banaz'a Ait Öşür İltizam Defteri, s.7, 12.

³⁵ 1870 Tarihli Banaz'a Ait Öşür İltizam Defteri, s.18.

³⁶ 1870 Tarihli Banaz'a Ait Öşür İltizam Defteri, s.18.

Tablo 2: Banaz Kazası 1870 Yılı Bağ-Bahçe-Bostan-Tütün vb Öşrü

Köyün adı	Miri/ Vakıf	Bağ (Evlek/ Yük)	Bostan (Evlek)	Kovan (Adet)	Duhan (Kurus)	Ceviz (Kurus)	Bahçe	Giyah (Ot) (Araba)	Asiyap (Değirmen)	Göğeri	Toplam Vergi (Kuruş, Para)
Ahad	Miri	446 yük	x*	x		x					3.309
Alaba	Miri		x			4			1		388,50
Bahadır	Miri		x	x		200	x		3		510
Banaz	Miri	x	x	x		x	x		6	x	1.852,50
Ciftlik	Miri									x	309,20
	Miri		2								15
Derbent	Vakıf	x	x	x	74,5						957
Dümenler	Miri		x	9		x	x		3		501,30
Düzlüce	Miri	x	x	x							122,50
Erciş (Güllüçam)	Miri	166	56,5	16	x		80,5				1.063
Falos/Folos (Yeşilyurt)	Miri		x	x			x				439
Gedikler	Vakıf	x	x	x	111						630,20
Gümle (Bağkonak)	Miri	108	x								358
Hallaçlar	Miri		26,5	80				8,5	2		544,50
Hasanköy	Vakıf	x	x	x					x	x	921,30
Hatıplar	Miri		x	x		135	x			x	834,20
	Miri		x			x	x				828
İmrez	Vakıf		x	x		x					236
	Miri	10 yük	79,5								616,10
İslam	Vakıf	x	x	x	x		x			x	2.771
Kaplangı	Miri	x	x	x	x						565
Kavacık	Miri			15				9			65
Kayılı (Kayılı)	Miri	x	x	x			x				415,20
Kızılhisar	Miri	591,5	46	63		14	95				2.431
	Miri	x	x								811
Kızılcaşöğüt	Vakıf	x	x								2.765
Kızılcaviran (Kızılcaören)	Miri	x	x	x							354
Kuşdemir	Miri	x	x	x							147
Oturak-ı Kebir (Büyükoturak)	Miri		176	43			221	115	2		2.033
	Miri		x	x							248,10
Öksüz	Vakıf			x							60
Paşacık	Miri	x	48,5	69		x		x			769,40
Susuz	Miri	780+ 5 yük	205	88			54		2		4.241
Şaban	Miri		x	x		x	x			x	930
Ulupınar	Miri		x	16		x	x				515,20
Miri Öşür Toplamı											25.212,7
Vakıf Öşür Toplamı											8.340,5
TOPLAM											33.553,2

Kaynak: 1870 Tarihi Banaz'a Ait Öşür İltizam Defteri

*Bağ, bostan, bahçe vb. öşürleri belirtilirken bazı yerlerde miktar, dönüm, adet belirtilmeden sadece toplam vergi miktarı verilmiştir. Tablo 2'de bu durumda olan kayıtlar (x) işareti ile ifade edilmiştir.

Tablo 2'deki verilere bakıldığında Corum, Karaköse'ye bağlı Balcıdamı, Samra, Yenice, Dumlupınar köylerinde bağ, bahçe, bostan öşürü ile ilgili kayıt olmadığı anlaşılmaktadır. Bağ, bahçe, bostan, tütün vb. ürünler üzerinden en fazla öşür vergisi ödeyen köyler arasında 4.241 kuruşla Susuz, 3.576 kuruşla Kızılcaöğüt, 3.309 kuruşla Ahad, 2.033 kuruşla Büyükturak, 1.852 kuruşla Banaz merkez köyü başta gelmektedir. En az öşür vergisini ödeyen köyler ise 65 kuruşla Kavacık, 308 kuruşla Öksüz, 354 kuruşla Kızılcaören köyleridir.

Banaz kazasında bağcılık oldukça yaygın olup, 20 köyde bağcılıkla ilgili öşür kaydı bulunmaktadır. Bağcılıkla uğraşan köylerin başında Susuz, Kızılhisar, Erciş ve Gümlü köyleri gelmektedir. Bostan yetiştiriciliğinde hemen hemen her köyde öşür kaydı olmakla birlikte sadece Erciş, Hallaçlar, İslam, Kızılhisar, Büyükturak, Paşacık ve Susuz köyleri ile ilgili kayıtlarda, miktar belirtilmiştir. Bunlar içerisinde bostandan en fazla öşür alınan köy, Susuz ve Büyükturak Köyleridir. Arıcılıkla ilgili öşür kayıtlarından Banaz yöresinde 7 köy hariç, her köyde arıcılıkla ilgilenildiği anlaşılmaktadır. Arıcılıktan en fazla öşür ödeyen köyler, Susuz, Hallaçlar ve Kızılhisar Köyleridir. Tütün üretimi bölgede az miktarda yapılmakta olup, sadece Derbent, Gedikler, İslam ve Kaplangı köylerinden tütün öşürü alınmıştır. En fazla tütün öşürü alınan köy, Gedikler'dir. Bahçe öşürü ile ilgili olarak 14 köyün ismi geçmekte olup, sadece Erciş, Kızılhisar, Büyükturak ve Susuz köyleri ile ilgili kayıtlarda miktar belirtilmiştir. Giyah (ot) öşüründe sadece 4 köyün ismi geçmekte olup, en fazla öşür alınan köyün Büyükturak olduğu görülmektedir³⁷.

Banaz Kazasında 5 köyde tütün ekimi yapıldığı, en fazla tütün öşürünün Gedik ve Derbent köylerinden alındığı, 12 köyden ceviz öşürü alındığı, en fazla ceviz öşürü ödeyen köylerin Bahadır ve Hatıplar Köyü olduğu anlaşılmaktadır.

Banaz Kazasında 8 köyde toplam 20 değirmen olduğu ve bu değirmenlerin 6'sının Banaz merkezde bulunduğu anlaşılmaktadır. O dönemde değirmenlerin suyla çalıştığı düşünülürse, Banaz merkezinde değirmen sayısının fazla olmasının, Banaz Çayı ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Değirmenlerle ilgili vergi kaydedilirken bazen değirmenlerin kime ait oldukları da belirtilmiştir. Örneğin Dümenler köyüne ait bilgiler verilirken köyde 3 adet değirmen olduğu ve bunların Hacı Mehmet, Ayan Ahmet ve Molla Emin Beylere ait olduğu, Susuz Köyde 2 değirmen bulunduğu ve sahiplerinin Yahya ve Süleyman Ağalar olduğu ifade edilmiştir³⁸.

³⁷ 1844 yılı Banaz kazası temettüat kayıtlara dayanarak yapılan bir çalışmada bağ, bahçe ve bostan üretimi hakkında şu bilgiler verilmektedir. "Üretiminin en yoğun olarak yapıldığı köy 140,5 dönüm ve 5.009 kuruşluk gelir ile Hatıplar köyüdür (% 35,65). Daha sonra 4.945 kuruşluk üretimle Ahad köyü gelmektedir. Bunları 4.782 kuruşluk üretimle Susuz, 3.893,5 kuruşluk üretimle Banaz ve 3.338 kuruş ile Hasan köyleri takip etmektedir. Bağ, bahçe ve bostan üretiminin en az yapıldığı köy 0,5 dönümlük tarlada 36 kuruşluk üretimle Çiftlik'tir. Bunu 6,5 dönümlük tarlada 145 kuruşluk üretimle Dumlupınar, 3 dönümlük tarlada 160 kuruşluk üretimle Kavacık, 4 dönümlük tarlada 315 kuruşluk üretimle Küçükoturak köyleri takip etmektedir". Bkz. Bay, a.g.t., s.14.

³⁸ 1870 Tarihli Banaz'a Ait Öşür İltizam Defteri, s.14, 9.

Ürün çeşidine baktığımızda Çiftlik Köyünden sadece göğeri, Kavacık'tan kovan ve ot, Kızılcasöğüt'ten bağ ve bostan, Öksüz'den bostan ve kovan öşrü alındığı görülmektedir. Banaz merkez köyünden 7 ayrı, İslamköy'den 6 ayrı kalemden, Şaban, Büyükturak ve Paşacık köylerinden 5 ayrı kalemden öşür alındığı görülmektedir.

Tablo 3: Banaz Kazası 1870 Yılı Afyon Öşrü

Köyün adı		Afyon			Afyon Ekilen Toplam Arazi (Evlek)	Evlek Başına Düşen Vergi Ortalaması (Kuruş, Para)	Vergi Miktarı (Kuruş, Para)
		A'lâ (Evlek)	Evsat (Evlek)	Ednâ (Evlek)			
Ahad	Miri	137	150,5	100	387,5	23,21	8.997
Alaba	Miri	46,5	42	78	166,5	21,08	3.510
Bahadır	Miri	58	50,5	43,5	152	23,21	3.529,20
Balcı (Karaköse'ye Bağlı)	Miri	39	87	38,5	164,5	22,5	3.705
Banaz	Miri	103,5	88,5	60,5	252,5	23,75	5.997
Çiftlik	Miri	22	34	29	85	21,88	1.860
Corum	Miri	31,5	64	61	156,5	21,08	3.300
Derbent	Miri	-	-	8,5	8,5	15	127,5
	Vakıf	38,5	43,5	92	174	20,19	3.513,5
Dumlupınar	Miri	18,5	67	113,5	199	18,92	3.765,20
Dümenler	Miri	77	64,5	76,5	218	21,9	4.774,20
Düzlüce	Miri	145,5	95	57	297,5	24,6	7.347
Erciş (Güllüçam)	Miri	117,5	89	70	276,5	24,5	6.777,20
Falos/Folos (Yeşilyurt)	Miri	58,5	74	30	162,5	23,8	3.870
Gedikler	Miri	-	-	15	15	15	225
	Vakıf	7	24,5	41,5	73	18,9	1.383,30
Gümle (Bağkonak)	Miri	49	35	22	106	24,4	2.587,20
	Vakıf	4	5	3	12	23,1	277,20
Hallaçlar	Miri	51	95	78,5	224,5	21,5	4.845
Hasan	Miri	137,5	85,5	86,5	309,5	24,05	7.446,10
Hatıplar	Miri	54	56,5	36	146,5	23,3	3.417
İmrez	Miri	115,5	57	34	206,5	27,4	5.662,20
İslam	Miri	98	84,5	70	252,5	23,3	5.892
	Vakıf	26	44	63	133	19,5	2.595
Kaplancı	Miri	53	47,5	70	170,5	22,1	3.780
	Vakıf	8	12	28	48	25,3	1.214,5
Kavacık	Miri	3	-	10,5	13,5	18,3	247,20
Kayılı (Kayılı)	Miri	125,5	72	53	250,5	18,7	4.686,4
Kızılhisar	Miri	181	41,5	32	254,5	26,8	6.843
	Vakıf	38	7	10	55	26,3	1.447,5
Kızılcasöğüt	Miri	26,5	42,5	18,5	87,5	23,3	2.039,20
	Vakıf	184,5	88	20	292,5	26,7	7.815

Kızılcaviran (Kızılcaören)	Miri	29,5	12,5	16	58	24,1	1.401
Kuşdemir	Miri	7,5	20,5	-	28	24,1	675
Oturak-ı Kebir (Büyükoturak)	Miri	363	248	278	889	23,2	20.640
	Vakıf	23,5	45	9	77	24,05	1.852,20
Öksüz	Miri	113,5	69,5	40	223	24,9	5.569,20
	Vakıf	4	17,5	2	23,5	21,9	515,10
Paşacık	Miri	58,5	106,5	195	360	19,6	7.077
Samra (Muratlı)	Miri	28	34	27	89	22,5	2.010
Susuz	Miri	231,5	184,5	122	538	23,8	12.812
Şaban	Miri	177,5	125,5	89	392	23,9	9.404
Ulupınar	Miri	46	33	31	110	23,5	2.595
Yenice	Miri	131,5	176,5	116,5	424,5	22,7	9.663,30
TOPLAM		3.176,5	2.929,5	2.365,5	8.471,5	23,3	197.689,4

Kaynak: 1870 Tarihi Banaz'a Ait Öşür İltizam Defteri

Tablo 3'de gösterilen afyon öşürüne bakıldığında, 1870 yılında afyondan toplam 197.689 kuruş 4 para öşür toplandığı, bunun 20.613 kuruş 4 paranın vakıf, 177.076 kuruşunun miri gelirlerden elde edildiği görülmektedir. İncelediğimiz defterin 2. sayfasında, afyon öşrü hakkında bilgi verilirken, afyon ekilen tarlaların a'lâ (*en iyi*) dönümünden 100 dirhem afyon ile bir ayar haşhaş, evsat (*orta*) dönümünden 75 dirhem afyon ile bir buçuk mintan haşhaş, ednâ (*düşük*) dönümünden 50 dirhem afyon ile bir mintan haşhaş alınması gerektiği belirtilmiştir³⁹. Bu doğrultuda köylere ait afyon öşürleri belirtilirken afyon ekilen tarlalar, a'lâ, evsat ve ednâ olarak üç gruba ayrılarak evlek' cinsinden miktarları belirtilmiş, daha sonra da toplam afyon öşrü verilmiştir. Tablo 3'de yer alan, "Afyon ekilen toplam arazi miktarı" ve "Evlek başına düşen vergi ortalaması" sütunları, defterdeki kayıtlardan yola çıkılarak tarafımızdan oluşturulmuştur. Buna göre 8.471,5 evlek tarlaya toplam 197.689 kuruş 4 para öşür tahakkuk ettirilmiştir. Defterdeki kayıtlardan, Vilayet İdare Meclisi kararıyla afyondan alınan öşür vergisinde yaklaşık %1,5'luk bir indirim uygulandığı görülmektedir.

Afyon ekilen tarlaların dağılımına baktığımızda 3.176,5 evlek tarlanın a'lâ, 2.929,5 evlek tarlanın evsat, 2.365,5 evlek tarlanın da ednâ olarak tasnif edildiği anlaşılmaktadır. Bu rakamlardan yola çıkarak, afyon ekilen tarlaların %37,5'nin a'lâ, %34,5'nin evsat, %28'nin ednâ olduğu görülmektedir.

³⁹ 1870 Tarihli Banaz'a Ait Öşür İltizam Defteri, s.2, 4.

* Evlek, dönümün dörtte birine verilen bir arazi ölçü birimidir. Osmanlı Devleti'nde "örfi dönüm" ve "şer'i dönüm" şeklinde iki farklı ölçü birimi kullanılmıştır. Örfi dönüm, geniş adımlarla yürüyen dönümcünün adımı ile 40x40=1600 adımkairelik bir yüzey ölçümünü ifade etmekteydi. Şer'i dönüm ise her adım için 75 veya 78 cm uzunluğunda bir mimar arşınına esas kabul eden bir ölçü sistemi olup, buna göre bir dönüm 1600 mimar arşınına kare yani 916,8 m² veya 919,302 m²lik bir yüzey ölçümünü belirtmekteydi. Bkz. Feridun Emecen, "Dönüm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:9, 1994, İstanbul, s.521.

Tablo 3’de yer alan Gedikler Köyü miri öşür vergisinin sadece ednâ, Kuşdemir Köyüne ait miri öşür vergisinin sadece a’lâ ve evsat cinsinden hesaplandığından yola çıkarak a’lâ olarak nitelenen afyon tarlasından evlek başına 30 kuruş, evsat olarak nitelenen tarladan evlek başına 22 kuruş, ednâ olarak nitelenen tarladan evlek başına 15 kuruş öşür vergisi alındığını ifade etmek mümkündür.

Afyon öşrünün köylere göre dağılımına baktığımızda en fazla vergiyi 22.492 kuruş 40 para ile Büyükoturak köyünün ödediği anlaşılmaktadır. Onu, 12.812 kuruşla Susuz, 9.663 kuruş 30 parayla Yenice, 9.404 kuruşla Şaban köyleri izlemektedir. En az afyon öşrü ödeyen köy ise 247 kuruş 20 para ile Kavacık olup onu 675 kuruşla Kuşdemir köyü, 1.401 kuruşla Kızılcaviran köyleri taklip etmektedir.

Evlek başına düşen vergi ortalamasına bakıldığında en verimli afyon tarlalarının 27,4 ortalama ile İmrez, 26,8 ortalama ile Kızıllıhisar, 26,7 ile Kızılcasöğüt köylerinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Ortalaması en düşük köyler ise 18,3 ortalama ile Kavacık, 18,7 ortalama ile Kayılı, 18,92 ile Dumlupınar köyleridir.

Tablo 4: Banaz Kazasında 1870 Yılında Toplanan Hububat ve Bakliyat Öşrünün Kuruş Cinsinden Miktarı⁴⁰

Köy	Hınta (Buğday)	Şair (Arpa)	Fasulye	Alef (Yulaf)	Nohud	Erzen	Göğeri	Burçak	Mısır	Melez
Ahad	1.187	237	30,5			7		2	225,5	
Alaba	440	100				7				
Bahadır	502,5	53,5	39	19		35		6	19	
Banaz	726	169	56	9			17		153	
Çiftlik	68	156			6			7,5		
Corum	583	92,5	17,5						13,5	
Derbent	647	233						15		94
Dümenler	559	18	2,5		19,5		5.200		25	
Düzlüce	745	59	11	28,5	1,5	9	8.634			
Erciş	664,5	200	5,5	36	12			8	58	
Falos	244	290								
Gedikler	480	187					67		137	
Gümle	253	71	7			19			6	
Hallaçlar	888	43	2,5		12	31	5.309,5			

⁴⁰ Tabloda geçen bazı kelimelerin anlamlarını şu şekilde açıklamak mümkündür: **Erzen:** Şam darısı denen beyaz ve iri cins darı. **Göğeri:** Birinci anlamı, 1.Sebze, 2.Çayır, çimen, yeşillik. İkinci anlamı: Eskiden toprak ürünlerinden alınan onda bir oranında vergi. Bu kelimeye benzeyen göğeri kelimesi de tohumluk küçük soğan, arpacık soğanı olarak izah edilmiştir. **Melez:** Karışık tahıl, aşıklık. Bkz. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.54b3a8474ac1d4.94444900 (Erişim Tarihi: 12.01.2014)

Hasan	649	205	40					24,5		30
Hatıpler	377	128	39	21					91	
İmraz	455	124	7	17					7	11,5
İslam	1.038	393	41	7					14	
Kaplangı	626	93,5	3	9		13		2,5		
Kayalı	441	74	17,5						62,5	
Kızılhisar	550	244							2	
Kızılcaşöğüt	1.361	362							5,5	86
Kızılcaviran	355	113		12						
Kuşdemir	78	28						2		
Oturak-ı Kebir	3.867	796	27	71,5	23	24	23.193			
Oturak-ı Sağır	49	18								
Öksüz	481	208							64	
Paşacık	1.720	273	14	40	1		7.600	44		
Samra	212	36		31,5				6		12
Susuz	1.980	473	67,5		24	150		32	330	39
Şaban	616	183	5							
Ulupınar	300	48							4	
Yenice	876	180		29				16		
TOPLAM	24.018	5.888,5	432,5	330,5	99	295	37.220,5	165,5	1.217	272,5
GENEL TOPLAM 69.939										

Kaynak: 1870 Tarihi Banaz 'a Ait Öşür İltizam Defteri

Tablo 4'de yer alan hububat ve bakliyattan alınan öşürün ürünlere göre dağılımına baktığımızda en çok öşür alınan ürünlerin başında buğday ve arpa geldiği, onu mısır, fasulye ve yulafın takip ettiği görülmektedir. Hububat üretimi içerisinde en fazla buğday üreten köyün, Büyükturak Köyü olduğu, onu Susuz ve Paşacık köylerinin takip ettiği görülmektedir. Arpa üretiminde de Büyükturak Köyü en fazla üretim yapılan köy olup onu, Susuz ve İslam köyü takip etmektedir. 13 köyde fasulye üretimine rastlanmazken, en fazla fasulye üreten köyün, Susuz Köyü olduğu anlaşılmaktadır. Melez üretimine sadece altı köyde rastlanmakta olup, en fazla melez üreten köyler Derbent ve Kızılcaşöğüt köyleridir. Mercimek üretimine ise sadece Çiftlik Köyünde rastlanmakta olup, 4 evleklik bir alanda mercimek üretimi yapıldığı anlaşılmaktadır⁴¹. Halı iplerinin boyanmasında önemli bir unsur olan boya tohumu tarımı ile ilgili bilgiler sadece Ulupınar Köyüne ait kayıtlarda görülmektedir⁴². Mercimek ve boya tohumu ile ilgili bilgilere sadece birer köyde rastlandığı için Tablo 4'de gösterilmemiştir.

Göğeri öşrü ile ilgili bilgilere hem Tablo 2'de gösterilen bağ, bahçe, bostan, tütün vb. ürünlerin öşürleri ile ilgili kayıtlarda, hem de Tablo 4'de belirtilen hububat ve bakliyat

⁴¹ 1844 yılı temettüat kayıtlarına göre Dumlupınar'da 6,5 kile, Öksüz'de 6 kile ve Kızılcaşöğüt'de ise 4 kile mercimek üretimi yapılmaktaydı. Bkz. Bay, a.g.e., s.21.

⁴² 1870 Tarihi Banaz 'a Ait Öşür İltizam Defteri, s.24.

öşrü ile ilgili kayıtlarda rastlanmaktadır. Hububat ve bakliyat öşrü ile ilgili kayıtlarda Banaz, Dümenler, Düzlüce, Gedikler, Hallaçlar, Büyükoturak, Paşacık köylerindeki göğeri öşrü ayrı bir kalem olarak belirtilmiş ve bu köylerden toplam 37.220,5 kuruş göğeri öşrü alınmıştır. En fazla göğeri öşrü alınan köyler arasında 23.193 kuruş ile Büyükoturak, 8.634 kuruş ile Düzlüce, 7.600 kuruş ile Paşacık köyleri başta gelmekteydi. Bu durum, belirtilen köylerde sebze üretiminin oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Bağ, bahçe, bostan, tütün vb. ürünlerin öşürleri ile ilgili kayıtlarda ise Çiftlik, Hasanköy, Hatıplar, İslam ve Şaban köylerindeki göğeri öşrü, ayrı bir kalem olarak belirtilmemiş, toplam öşür miktarını belirleyen ürünlerden biri olarak gösterilmiştir. Buradan yola çıkarak Çiftlik, Hasanköy, Hatıplar, İslam ve Şaban köylerinde sebze üretiminin az olduğunu ifade etmek mümkündür.

İncelediğimiz defterde Banaz yöresinin önemli bir ürünü olan palamut üretimi ve köylere dağılımı ile ilgili bilgi verilmemekte, sadece Banaz kazasının 1870 yılı palamut öşürünün 16.000 kuruş olduğu ifade edilmektedir⁴³.

Tablo 4'e bakıldığında 1870 yılı hububat ve bakliyat öşründen 69.939 kuruş öşür vergisi toplandığı görülmektedir. Toplanan öşrün ürünlere göre dağılımı şu şekildedir; göğeri %53,2, buğday %34,3, arpa %8,4, mısır %1,7, fasulye %0,6, yulaf %0,4, erzen %0,4, melez %0,4, nohut %0,1, burçak %0,2⁴⁴.

Defterdeki kayıtlara dayanarak, öşür vergisinin ürün gruplarına göre dağılımına baktığımızda; 33.553 kuruş 2 parası bağ, bahçe, bostan, tütün vb., 197.689 kuruş 4 parası afyon, 69.939 kuruşu hububattan olmak üzere toplam 301.201 kuruş 6 para öşür toplandığı görülmektedir. Toplanan öşürde ürünlerin oranına baktığımızda, öşrün %65,7'sinin afyondan, %23,1'nin hububattan, %11,2'sinin de bağ, bahçe, bostan, tütün vb. ürünlerden alındığı anlaşılmaktadır. Toplanan öşrün %90,4'ü miri, %9,6'sı vakıf gelirlerinden oluşmuştur.

⁴³ 1870 Tarihli Banaz'a Ait Öşür İltizam Defteri, s.18. 1844 tarihli temettüat kayıtlarına dayanarak yapılan çalışmada, 17.204 adet palamut ağacında üretim yapıldığı ve bu üretimden 8.160 kuruş gelir elde edildiği belirtilmektedir. Ulupınar, Ahad, Kızılcaviran, Kızılcaşöğüt, Şaban, Kaylı, Susuz, Öksüz, Kavacık, Gedikler ve Derbent Köylerinde palamut üretimi yapıldığı, palamuttan en fazla gelir elde eden köyün de Kızılcaşöğüt olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Bay, a.g.t., s. 28-29.

⁴⁴ Bkz. Tablo 4. 1844 yılı Banaz Kazası temettüat kayıtlarına dayanarak yapılan çalışmada Banaz'daki hububat ve bakliyat üretimi hakkında şu bilgiler verilmektedir; "Banaz'da tarımsal faaliyetlerin yapıldığı 37.388,25 dönüm toprağın 35.567 dönümünde hububat ve baklagil, 1.131,25 dönümünde bağ, bahçe ve bostan, 690 dönümünde ise endüstriyel ürünler üretimi yapılmaktadır. Bunlardan elde edilen toplam 1.442.050 kuruşun 1.286.181,5 kuruşu hububat ve baklagil üretiminden elde edilmektedir. Bu da toplam hububat ve baklagil üretiminde dönüm başına tarla ürünleri üretiminin % 35,42'sine tekabül etmektedir". Bkz. Bay, a.g.t., s.13.

Sonuç

1870 Tarihli Banaz'a Ait Öşür İltizam Defterindeki kayıtlardan yola çıkarak, öşür vergisinin iltizam yoluyla toplanması, öşür vergisinin belirlenmesi ve tahsilinde yapılan uygulamalar hakkında bazı tespitlerde bulunmanın faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Defterdeki kayıtlardan iltizam sisteminin nasıl işlediğine dair bazı ipuçları bulmak mümkündür. Kayıtlardan yola çıkarak iltizam ihalesinin aleni bir şekilde yapıldığı, iltizama talip olacak kişinin güvenilir kefiller bulmak zorunda olduğu, taahhüt ettiği miktarı altı taksitte mal sandığına ödemek zorunda olduğu, ödemediği takdirde cezai işleme tabi tutulup ödenmeyen miktarın faiziyle birlikte tahsil edildiği, verginin toplanması sırasında halkın rencide edilmesi, iltizam sahibinin verginin toplanması ve nakli sırasında ahaliye haksızlık yapılmaması konusunda uyarıldığı, verginin tespitinde bir önceki yıldaki kayıtların ve vergi miktarının esas alındığı, tahsil edilemeyen öşür vergilerinin toplanması için senet karşılığında bazı kişilere yetki verildiği, öşür vergisi tahsilâtının birkaç yıl sürdüğü ve tamamının tahsil edilemediği anlaşılmaktadır.

Öşür vergisi toplama işini alan kişinin, sahip olduğu imtiyazı başkalarına havale edebildiğini/paylaşabildiğini, paylaştığı kişilerin de kendi bölgelerindeki köylere ait öşür vergisi toplama işini başkalarına devredebildiğini, bu devir işlemi sırasında borç senedi hazırlandığı ve kefiller istendiği, böylece öşür vergisi toplama işinde bir hiyerarşinin oluştuğu görülmektedir.

Defterdeki kayıtlardan öşür vergisinin bazı ürünlerde aynî, bazı ürünlerde ise nakdî olarak tahsil edildiği anlaşılmaktadır. Buğday, arpa, yulaf, bakla gibi nakledilebilir ve saklanabilir tarım ürünlerinden alınan öşür vergisi aynî olarak, bağ, bostan gibi ürünlerden ise nakdî olarak tahsil edilmiştir. Nakdî olarak tahsil edilen vergi ile, buğday veya arpa satın alınıp Uşak veya Afyon pazarında satılarak, paranın değerlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Defterdeki mevcut bilgilerden yola çıkarak hububat öşürünün %12,5, tarım ürünleri öşürünün %10 olarak hesaplandığı anlaşılmaktadır. Ürün bazında alınan öşür vergisine baktığımızda, afyon ekilen tarlaların a'lâ dönümünden 100 dirhem afyon ile 1 ayar haşhaş, evsatından 75 dirhem afyon ile 1,5 mintan haşhaş, ednâsından 50 dirhem afyon ile 1 mintan haşhaş alındığı, afyon öşürünün nakit alınması halinde a'lâsından afyon bedeli olarak 100 ve evsatından 75 ve ednasından 50 kuruş alınması gerektiği, kayıtlardan yola çıkarak afyon tarlasından a'lâ olandan evlek başına 30 kuruş, evsat olandan evlek başına 22 kuruş, ednâ olandan evlek başına 15 kuruş öşür vergisi alındığı, bir ot (giyah) arabası yükünün 200 okka (yaklaşık 256 kilo 400 gram) olarak hesaplanarak araba başına 3 kuruş, değirmen başına 40 kuruş, ceviz ağacı başına 4 kuruş öşür alındığı, 1 evlek bağdan 3 kuruş, 1 evlek bostandan 7,5 kuruş, 1 adet arı kovanından 2,5 kuruş, bağdan elde edilen 1 yük üründen 2 kuruş öşür alındığı anlaşılmaktadır.

Toplanan öşürler, makbuz karşılığı olarak mal sandığına teslim edilmiş, Vakfa ait öşürler ise ya vakfa gönderilmiş ya da makbuz karşılığı sarrafa teslim edilmiştir. Vergiyi toplayan kişiler, başta afyon tarlalarının tespitinde görevlendirilen memurun maaşı olmak üzere, nakliye ücretlerini, yazışma giderlerini masraf olarak göstermişler ve bu giderleri toplanan öşürden düşmüşlerdir. Nakit olarak toplanan vergileri değerlendirmek için arpa, buğday gibi ürünler satın alınmış, satın alınan ve aynî olarak toplanan ürünler Afyon, Uşak, İzmir gibi yerlere gönderilerek nakde çevrilmiştir.

Öşür vergisi ile ilgili olarak Banaz Kazası özelinde bazı tespitlerde bulunmak mümkündür. Buna göre; Banaz Kazasına ait 1869 yılı öşür vergisinin 391.667 kuruş olduğu, 1870 yılında 544.000 kuruş olarak hesaplandığı, 1870 yılında ayrıca vakıf geliri olarak 86.000 kuruş öşür belirlendiğini, 1870 yılı öşür toplama imtiyazını Kütahya Mevlevilerinden Şeyh zade Rıza Efendinin aldığı, öşür vergisini toplama işini Abdülbaki Efendi, Elif zade Hacı Mustafa Efendi, Mercimek zade, Keşfi Efendi, Molla Ömer Efendi ve Yahya Efendi ile birlikte gerçekleştirdiği, toplanan vergilerin mal sandığına teslim edildiği, vakıf ile ilgili olan öşürlerin makbuz karşılığı vakfa veya sarrafa teslim edildiği anlaşılmaktadır.

Öşür vergisi ile ilgili ödeme ve tahsilatlarda kuruş cinsinden ifadeler yer almakla birlikte bazı kayıtlarda “Osmanlı lirası”, “İngiliz Lirası” gibi para birimlerden de bahsedilmektedir.

Banaz kazasında bağ, bostan, bahçe tarımının ve sebze yetiştiriciliğinin, arıcılığın ve ceviz yetiştiriciliğinin yaygın olduğu, 5 köyde tütün ekimi yapıldığı, 8.471,5 evlek tarlada afyon tarımı yapıldığı, başta buğday ve arpa olmak üzere, fasulye, yulaf, mısır, darı, burçak, melez tarımının yapıldığı görülmektedir. Defterde yer alan ve öşür vergisi tahakkuk ettirilen ürünler, ürünlerin cins ve miktarları ile köylere göre dağılımı bize XIX. yüzyılında sonlarında Banaz Kazasının ekonomik durumu ve tarım faaliyetleri hakkında bir fikir vermekte, bölgeye ilişkin verileri önceki ve sonraki yıllarla kıyaslama, başka bölgelerdeki bilgilerle karşılaştırma imkânı sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

1870 Tarihli Banaz'a Ait Öşür İltizam Defteri

Barkan, Ömer Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğunda Öşür", *MEB İslam Ansiklopedisi*, Cilt:9, İstanbul, 1980.

Başdemir, Baykal, *Osmanlı Vergi Sisteminde Öşür*, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2015.

Batmaz, Eftal Şükrü, "İltizam Sisteminin XVIII. Yüzyıldaki Boyutları", *Osmanlı*, 3.Cilt, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Bay, Güler Erdem, *19.Yüzyılda Banaz Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

BOA., MVL, 550/39.

Demir, Mustafa Adem, *20.Yüzyıl Boyunca Türkiye'de Zirai Kazançların Vergilendirilmesinin Hasılat Açısından Değerlendirilmesi*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2008.

Emecen, Feridun, "Dönüm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:9, 1994, İstanbul.

Erbay, Nuri, "Kütahya Mevlevîhânesi ve Mevlevî Kültürü Açısından Kütahya", *Dünyada Mevlâna İzleri (13-15 Aralık 2007, Konya)– Bildiriler*, Konya, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: Yayın No: 5 / Bildiriler Serisi: 2 / Yıl: 2010, s.551. <http://akademik.semazen.net/Sempozyumlar/Dunyada-Mevlana-izleri-bildiriler/35.pdf>(erişim Tarihi:10.10.2014)

Genç, Mehmet, "İltizam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:22, İstanbul, 2000.

Giray, Filiz, *Maliye Tarihi*, Bursa, 2006.

Güçer, Lütfi, *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububatın Alınan Vergiler*, İstanbul, 1964.

Çakır, Baki, *Osmanlı Mukataa Sistemi (XVI-XVIII. Yüzyıl)*, İstanbul, 2003.

H.1290 (M.1873-1874) Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi.

H.1292 (M.1875-1876) Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi.

H.1303 (1885-1886) Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi.

H.1310(1892-1893) Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi.

H.1311(1893-1894) Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.54b3a-8474ac1d4.94444900 (Erişim Tarihi: 12.01.2014)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.54b3a-8474ac1d4.94444900 (Erişim Tarihi: 12.01.2014)

Kazıcı, Ziya, *Osmanlı'da Vergi Sistemi*, İstanbul, 2014.

Öntuğ, Mustafa Murat – Doğru, Deniz, *Dünden Bugüne Banaz*, Uşak, Banaz Belediyesi Kültür Yayınları No:1, 2002.

Özdeğer, Mehtap, *15-16.Yüzyıl Arşiv Kaynaklarına Göre Uşak Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, İstanbul, 2001.

Savaş, Saim, *Osmanlı Döneminde Uşak-Banaz'a Bağlı Büyükoturak ve Küçükoturak Köylerinin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Uşak, 2015.

Şener, Abdüllatif, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, Ankara, 1.Baskı, 1990.

Tabakoğlu, Ahmet, "Öşür", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:34, İstanbul, 2007.

Topla, Zehra, *Akçaabat-Vakfikebir Öşür Defteri/1850*, Ankara, Vakfikebir Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, 2005.

Numro: 500

Fi 28 Cemaziye'l-evvel sene 87 ve 13 Ağustos sene 86 [26 Ağustos 1870] tarihli uhdemi-ze ihale olunan Banaz Kazası a'şarı hakkında yedimize verilen emirnamenin sureti

Uşak Kaim-makamlığına

Re'fetlü Bey

Banaz Kazasının gayr-ı ez menafî ve duhan seksen altı senesi hububat a'şarı beş yük kırk dört bin kuruş bedel ve meclis-i idare-i livadan tasdikli kefalet-i kaviyye ve vilayet-i celileden alınan emir üzerine Kütahya muteberanından Şeyh zade Rıza Efendi uhdesine bi'l-ihale deyn tahvili hıfz ile zabıtname ita kılındığından ve bu hususu emval-i miriyede ma'dud olduğundan nizam ve usul ve teamül-i kadimine tevfikan vaktiyle işlerinin tesviyesine mahallince icra-yı muavenet olunması zımında tahrirat tastiri canib-i muhasebeden ba-derkenar ifade olunmuş ve hakikaten hâsılat-ı öşriye hazine-i şahanenin başlıca varidatından olmasıyla mülteziminin nizamı dairesinde vuku bulacak mes'ulatının teshilatı lâzımeden olduğu gibi efendi-yi muma-ileyhin dahi gadrden vikayesi hususuna itina olunmak muktezîyanından olmasıyla mültezim-i muma-ileyh hakkında dahi muamele-i lazime-i nizamiyenin ifasına himmet buyrulmak babında irade efendimindir.

Mutasarrıf-ı Liva-ı Kütahya

İbrahim Edhem”

Numro

Uşak kaim-makamlığı tarafından Banaz Kazasına emirname suretidir.

Fütüvvetlü Efendi

Merkez-i livadan şeref-varid (?) edüb sureti balaya tenzil kılınan emirname-i âliyye-i mutasarrıfide ihale olunduğu beyan buyrulan kaza-i mezkûr a'şarının nizam ve usul ve teamül-i kadimine tatbikan tesviyesi ve hükümet-i mahalliyeden ifası lazım gelen muavenet-i muktezîye-i nizamiyenin icrası hususuna himmet eylemeleri siyakında terkim-i zeyle ibtidar kılındı. Fi 2 Cemaziye'l-ahir sene 87 ve fi 18 Ağustos sene 86 [30 Ağustos 1870]

Kaim-makam-ı Uşak

Mahmud

Ek-II: 1870 Tarihi Banaz'a Ait Öşür İltizam Defterinin 2. Sayfası ve Transkripsiyonu

سندھ صورتہ بندر

بادشاہ دینہ ستم اولدرک

بیلک بنانہ وضائے تابع قلمہ قرینہ غیرائہ و غلامہ سکاہ الی سندھہ محباً صوبایہ اعلا صوبہ سندھ
 یوزم اولدی بیلک و اسجار صوبہ سندھ یوزم اولدی و انونک اعلو دوغمنده یوزم اولدی انونک الی در عیار
 شخصای و اوسط دوغمنده بیلک یوزم اولدی بریکه مشاهه شخصای و اونا دوغمنده الی در عیار
 الی در مشاهه شخصای و کلاهک اکیوز قی کلور عوه سندھ او جفوسه و انونک تحبیه مقصیه اولدات
 ماحور او جفوسه طر قلمه و سلک اولزه ملقزم در کطوی الطایع عبدالباغ انونک بردهبالا شو قدر برده
 و شو قدر تقیط الی یعنی سنه مرقوم اعتوی غایه سندھ کانونه اوله غایه سنه دکیه ادا ایتمه اولزه در عیار الی در
 و بیل مذکور سنه مری بیلک یعنی سنه و سیم کیمه یکرم عقیق ادا ایتمه و ضرر زیانہ ادا ایتمه و هتیه در نوزم
 و اعلی مکنونه ایدر ایر بقیمه ختیه جلیله و نه الی مده اولزه تقایط معلوم بدلننه باقی توقیف حد صحت
 اولمعه و نایه وقد تقیط معینه مبلغ فریبور نایه ایه مدیکم حالک مرور ایدر ایم کوشتن احوه صرفا
 و هلم کیسه بی اقی حسابله مع کوشته مذکور شو قدر غفلت در کتور مومن الیه امر و حواله سنه ادا ایتمه
 اولزه در عیار دینم و یوزم اولدی یعنی میده الی بود دینم اعھ قلمه

التقایط
 غایه سنه ۱۲۹۰
 غایه الی در
 غایه انونک اول
 غایه انونک سنه

Senet suretidir

Badi-i deyn senedim oldur ki

Banaz Kazasına tabi falan karyesinin gayr-ı ez duhan seksen altı senesine mahsuben hububat a'şarı miriyesinden yüzde on iki buçuk ve eşçar-ı müsmiresinden yüzde on ve afyonun a'lâ dönümünden yüz dirhem afyon ile bir ayar haşhaş ve evsat dönümünden yetmiş beş dirhem afyon ile bir buçuk mintan haşhaş ve edna dönümünden elli dirhem afyon ile bir mintan haşhaş ve giyahın iki yüz kıyye gelür arabasından üç guruş ve afyon tahririne tayin olunan memur ücreti tarafımdan verilmek üzere mültezim direktörü elhaç Abdülbaki Efendi'den ber-vech-i bâlâ şu kadar bin kuruş ve şu kadar taksit ile ba'zı (?) sene-i merkûme ağustos gayesinden kânun-ı evvel gayesine değin eda itmek üzere deruhte eyledik ve bedel-i mezkûru fiyat-ı miri beşlik beş kuruşa ve sim-i mecdiye yirmi guruşa eda itmek ve zarar ziyan iddia itmemek ve her ne dürlü niza ve iddiam tekevvün ider ise başkaca hazine-i celileden aramak (?) üzere tekasit-i malume bedelinden bir akçe tevkife salahiyetim olmamak ve şayet vakt-i tekasit meyanında meblağ-ı mezbûru tediye idemediğim halde mürur eden eyyam güzeştesini usul-i sarrafan vechiyle kisesi bin akçe hesabıyla ma'a güzeşte-i mezkûr şu kadar guruş direktör-i muma-ileyh emr u havalesine eda etmek üzere zimmetimde deynim ve borcum olduğunu mübeyyin işbu deyn senedim ita kılındı.

Et-tekasit

.....Gayet-i Ağustos 86:

.....Gayet-i Eylül:

.....Gayet-i Teşrin-i Evvel:

.....Gayet-i Teşrin-i Sâni:

Ek-III: 1870 Tarihi Banaz'a Ait Öşür İltizam Defterinin 3. Sayfası ve Transkripsiyonu

فیض نامہ صورتیہ
 کتابہ سنجانی دافینہ بناز قضا سنک غیر از صنایع و رضایہ
 ضیوبات اعشاریہ
 بدلیہ بقہ
 ۲۹۱۶۶۷

تقاظیم	
غنائم المملک	۹۰۶۶۶
غنائم سرحد اولی	۹۰۶۶۶
عام سرحد اولی	۹۰۶۶۶
عام کابل اولی	۹۰۶۶۶
عام کابل اولی	۹۰۶۶۶
عام سوات	۹۰۶۶۶
	۵۴۴۰۰۰

بادی ترقیم ضیبتنام اولدرک
 کتابہ سنجانی دافینہ بناز قضا سنک واریہ عشرتہ میریسی کبابہ التي سنہ سنہ محبتاً کلینی
 سزایہ اعلیٰ علیہ الیہ ووضوئاً راسی لوام انفاقہ روفہ دیگر طالبارتیک انقطاع رغنا نندہ صلیک بسویک
 قزوہ درتبعہ غرضی بدل المہ سخرام رضا افندی عمودہ سنہ تقریراً سیکظم بدل مذکورہ تقاضیہ حصول ایتدیگی
 بستلک اولدرک کتابہ مال سنہ لیغہ کامز نسیم اولنغہ و اوقایہ معینہ سے کوریک و کجیدیکی صورتیہ اعشاریہ مقصد
 جاری حصد و مرعی اولدرک رضامنامہ اصحابہ ترقیقاً معاملہ قلمخہ و صحیح بر صورتیہ ضرارہ و زیانیہ اداع
 ایتمامک و برکفنا دلخواسی ظهور ایدر ایسہ بوندک ایچودہ اصل تقاضیہ سطلدہ ایچہ توقیفہ صلا صلیکی اولویوب
 اصول و رضامنامہ توقیقاً رؤیہ اولنغہ اوزرہ بقصد جانب جزئیہ و نہ استدعا اولنغہ و امانتہ قضیہ و قرانی
 حلالہ رضامنامہ صحیح بر صورتیہ رجیح ایتمید اعتبارک لقمی و تقویٰ حقنہ شرف و ارد اولویب نسر اولات
 امر نامہ سامی و رضامنامہ نیک ضیافتیہ فیک و هرکنده و هوتم کتور لیکرک تغییر ایتیک و اوقاف سازہ مرتبات
 اولویب ملغزیم طرفندہ عینی و مبالغی بقصد سوب اولدرک جو سیدرینہ ملغزیم موعی الی طرفندہ بلا تردید ایفا قلمخہ
 و برقدیریک سنہ سابقہ نقد صدوی و سنوری و مزرعری اولوی تغییر اولنغہ ایسہ سنہ اولویب بقصد
 اولنغہ و انونک اعلا و دوشندہ نوز درهم انویہ الم بر عیاد فیشناس و اوسطنندہ تیموس درهم انویہ الم بر عیاد فیشناس
 فیشناس و اونا سنده انی درهم انویہ الم بر سننہ فیشناس الفند و کیا لک بر عودہ بی اکیوز قیہ اعتباری و قیہ
 التیشریارہ اعتباریہ بدلندہ و بضرورتیہ عشر امد و استیصال قلمخہ و الحاصل تعال سابقہ خلاف کلمہ مالک
 اوزرہ کتابہ امانتہ متمولانندہ و زاننا برکونا ذمہ میریسی اولویب اصحاب سرورہ و اقتداردہ بولند قلمخہ
 مجلس ادارہ لوارہ تصدیقہ اولدرک عشا و قانقما ملغی و اطفالک کاشہ بناز قضا سنک کلماری بولناہ باقی افندی رام
 و سائرہ کفالتک و بدل مذکورہ ایلم واریہ مذکورہ نیک سنہ مرقومیہ محبتاً مدقوم طرفندہ ضبط و ادارہ سنہ حاوی
 اسبو ضیبتنامہ اعطای قلمخہ ۸۱ جماری اولدرک و ۱۴ اغوستی

مصدق و لایق
 (مهر)

Zabıtname suretidir

Kütahya Sancağı dâhilinde Banaz Kazasının gayr-ı ez menafî ve duhan,

hububat a'şârı

Bedel-i Sabıkı

391.667

Tekasiti

90666: Gayet-i Eylül sene 86

90666: Gayet-i Teşrin-i Evvel sene 86

90666: Gayeti Teşrin-i Sâni sene 86

90666: Gayet-i Kanun-ı Evvel 86

90666: Gayet-i Kanun-ı Sâni sene 86

90670: Gayet-i Şubat sene 86

544.000

Badi-i terkîm-i zabıtname oldur ki

Kütahya Sancağı dâhilinde Banaz Kazasının varidat-ı öşriye-i miriyesi seksen altı sene sine mahsuben mahallince müzayede-i aleniyesi icra ve muahharan reis-i livada ifa kılınarak diğer taliplerinin inkıtâ'-ı rağbatından sonra beş yük 44.000 guruş bedel ile Şeyh zade Rıza Efendi uhdesine takarrür etmekle bedel-i mezkûrun tekasiti hulul ittikçe beşlik olarak Kütahya mal sandığına kâmilten teslim olunmak ve evkat-ı muayyenesi geçirmek ve geçtiği surette a'şar hakkında cari ve mer'i olan nizamname ahkâmına terfikan muamele kılınmak ve hiçbir suretle zarar ve ziyân iddia itmemek ve bir gûna davası zuhur ider ise bunun için asla tekasitten akçe tevkifine salahiyeti olmayıp usul ve nizamına tevfikân rû'yet olunmak üzere başkaca canib-i hazineden istida olunmak ve ahali-i kasaba ve kurayı hilaf-ı nizama hiçbir suretle rencide itmeyip a'şarın nakli ve ta'şiri hakkında şeref-varid olup neşrolan emirname-i sami ve nizamnamenin hilafında hali ve hareket vukua getirilmeyerek ta'şir itmek ve evkaf-ı saire mürettebatı olup da mültezim tarafından aynî ve mebalîği başkaca tesviye olunacak şeylerine mültezim-i muma-ileyh tarafından bila tereddüd ifa kılınmak ve bir karyenin sene-i sabıkında ne kadar hududu ve sınırı ve mezraası olup ta'şir olunmuş ise yine ol vechle ta'şir olunmak ve afyonun a'lâ dönümünden yüz dirhem afyon ile bir ayar haşhaş ve evsatından yetmiş beş dirhem afyon ile bir buçuk mintan haşhaş ve ednasından elli dirhem afyon ile bir mintan haşhaş

alınmak ve giyahın bir arabası iki yüz kıyye itibarı ve kıyyesi altışar para itibariyle bedelinden üç guruş öşür ahz ve istihsal kılınmak velhasıl teamül-i sabıkının hilafına gidilmemek üzere Kütahya ahaliye-i mütehavvilatından ve zaten bir gûna zimmet-i miriyesi olmayıp ashab-ı servet ve iktidardan buldukları meclis-i idare-i livadan tasdik olunan Uşak Kaim-makamlığı dâhilinde kain Banaz Kazasının kefilleri bulunan Baki Efendi zade vesaire kefaletleri ve bedel-i mezkûre ile varidat-ı mezkûrenin sene-i merkûmiyeye mahsuben merkûm tarafından zabt ve idaresine havi işbu zabıtname ita kılındı. Fi 28 Cemaziye'l-evvel sene 87 ve fi 13 Ağustos sene 86 [26 Ağustos 1870]

Mutasarrıf-ı Liva-ı Kütahya

İbrahim Edhem”

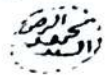
Ek-IV: 1870 Tarihi Banaz'a Ait Öşür İltizam Defterinin 4. Sayfası ve Transkripsiyonu

قا تماملیقدنه بنازه افیونه کوکریسی وکیاه عسری
ایچونده بارزلیله امرتاهم صوره تیدر

نوم
۱۹۵

قوتلو اوقه

اعتبارک افیونه عسری صقندره مقدما شرفیوار دایدنه صوره علیه فیتر اوضاه امرتاه
علیه ذکر اولدیغی کیمی عیناً اولدیغی حالده اعلد و غمده یوز درهم افیونه بر عیار ضحیاسی
واوسطلنده پنجمین درهم افیونه بر عیار عتنامه فیتر حاسی و اونا سنده الیه درهم افیونه بر عیار
ضحیاسی و بدله اولدیغی صورتون اعلد سنده افیونه بدله اولورده یوز و اوسطلنده بیتمه بیتمه
و اونا سنده الیه عسری سنده و ضحیاسی عسری بدندک دض سنده ساییقی عتلا و قسویه سولازمد
اولوب وکیاه عسری دض ایکیورقنه اعتباریم بهر عده سنده اوهر غومسی بدله عسری
امر شرفیوار دایدنه امرتاه علیه دض مقدما بدله عسری اولدیغی لیکره اصاله یوز بیلد
بناز قضاسی اعتباریم اولدیغی قسویه و عتله طرفه ایضاسی لایمکلوه معاوتندک
امیراسیم بالجم اعتباریمک و قتلیم رویه اولنسی خصوصه منید اعنا و وقت ایلماری
سیاقده شوقه مخصوصه تحبیر و تیدر قلدی ۱۴ جاری لایمکلوه و ۱۵ اعسرتاه قانصام
عاد

بناز قضاسی کت ایسنه اعشاریه سولازمد غیر منافع

وقت اشیا بدله از غیر منافع
۵۴۴۰۰۰۰
۱۹۰۰۰۰
۶۴۰۰۰۰

بر عیار بدله اشیا مذکوره وارداتنده عتله اندریه باز کلانه اصاله اولنیه
بعضی عتله
۱۱۰۰۰۰
۲۵۰۰۰۰
۱۰۰۰۰۰
۱۰۰۰۰۰
۱۰۰۰۰۰
۱۰۰۰۰۰

Kaim-makamlıktan Banaz'a afyon göğeri ve giyah öşrü için yazılan emirname suretidir

Numro: 192

Fütüvvetlü Efendi

A'şarın afyon öşrü hakkında mukaddema şeref-varid iden suret-i âliyyesi neşr olunan emirname-i âliyyede zikr olunduğu gibi aynen olduğu halde a'lâ dönümünden yüz dirhem afyon bir ayar haşhaş ve evsatından yetmiş beş dirhem afyon, bir buçuk mintan haşhaş ve ednasından elli dirhem afyon, bir mintan haşhaş ve bedelen olduğu suretde a'lâsından afyon bedeli olarak yüz ve evsatından yetmiş beş ve ednasından elli öşür alınmak ve haşhaş öşrü bedelinin dahi sene-i sabıkı misüllü tesviyesi lazım olup ve giyah öşrü dahi iki yüz kıyye itibariyle beher arabasından üçer kuruş bedelen öşür alınması emr-i şeref-varid eden emirname-i âliyye dahi mukaddema bildirilmiş olduğundan bu kere ihale buyrulan Banaz Kazası a'şarının ol vechle tesviyesi ve mültezimi tarafına ifası lazım gelen muavenetin icrasıyla bi'l-cümle işlerinin vaktiyle rü'yet olunması hususuna mezid-i itina ve dikkat eylemeleri siyakında şukka-ı mahsusatahrir ve tesyir kılındı. Fi 12 Cemaziye'l-ahir sene 87 ve fi 27 Ağustos sene 86 [9 Eylül 1870]

Kaim-makam-ı Uşak

Esseyyid Mahmud Er-Rıza

Banaz Kazasının Seksen altı sene a'şar-ı miriyesi ez gayr-ı menafi'

Bedeli

544.000 guruş

086.000 guruş vakıf a'şarı bedeli ez gayr-ı menafi'

630.000 guruş Fi 13 Ağustos sene 86 tarihli zabıtname ile uhdemize ihale şüid

Ber-vech-i bâlâ a'şar-ı mezkûre varidatından Uşaklı Andreye bazargana ihale olunan

Palamut Bedeli 18.000 guruş, fi 29 Eylül sene 86,

Et-teslimat 8.000 guruş, fi 29 Eylül sene 86 lira-i Osmanlı aded 80, Elif zadeye

Ek-V: 1870 Tarihi Banaz'a Ait Öşür İltizam Defterinin 6. Sayfası ve Transkripsiyonu

4.

بناز قضاخان کک ایله سنه سی اعداد نومه ایفت ولکن سازه و نواز رهنومینک
دفتیرینک بره آت مرتی بهرنه بیان اولور $\frac{2}{9}$ اعسوس $\frac{2}{9}$

در	۴۷۴۵	۰۰
اصف		
طرح بیگار		
اوسط		
اورا		
بارفت مفرات		

در	۲۰۶۴۰	
اصف	۱۱۵۰۴	۰۰
طرح بیگار	۲۲۴۹۲	۰۰
اوسط	۱۹۷۴	۰۰
اورا	۲۲۱۱۹	۰۰
بارفت مفرات	۲۰۴۴	۰۰
در	۲۴۱۵۴	
اصف	۲	
طرح بیگار	۲۴۱۹۴	
اوسط	۲۸۵۲	
اورا	۱۶۷۱	
بارفت مفرات	۶۹۴	
در	۲۲۹	
اصف	۱۲	
طرح بیگار	۲۲۸۷	
اوسط	۲۰۷۵۲	
اورا	۱۴۵۰	
بارفت مفرات	۵۰	
در	۲۲۸۵۲	
اصف	۲۰۰	
طرح بیگار	۲۲۸۵۲	
اوسط	۲۲۸۵۲	
اورا	۲۲۸۵۲	
بارفت مفرات	۲۲۸۵۲	

در	۶۷۵	
اصف	۳۷	
طرح بیگار	۶۳۸	
اوسط	۲۵۲	
اورا	۶۵۷	
بارفت مفرات	۵۵	

Banaz Kazasının seksen altı senesi a'şarından afyon ve göğeri-i sâire ve kovan rüsumlarının defteridir ki, ber-vech-i âtî karye be-karye beyan olunur. Fî 19 Ağustos sene 86 [31 Ağustos 1870]

Karye-i Dumlupınar					
3.765 guruş 20 para	Afyon	A'lâ (Evlek) 18,5	Evsat (Evlek) 67	Ednâ (Evlek) 113,5	Bâ-defter-i müfredât

Karye-i Oturak-ı Kebir					
20.640 guruş	Afyon	A'lâ (Evlek) 363	Evsat (Evlek) 248	Ednâ (Evlek) 278	Bâ-defter-i müfredât
1.852 guruş 20 para	Afyon	23,5	45	9	Vakıf
22.392 guruş 20 para		387	293	287	
373 guruş	Bâ karar-ı meclis				
22.119 guruş 20 para					

	Bostan (Evlek)	Kovan (Adet)	Bahçe (guruş)	Giyah (araba)	Asiyab (adet)
2.033 guruş 20 para					
24.153 guruş	176	43	221	115	1
40 guruş	(def'a asiyab)1				
24.193 guruş					
22.854 guruş 20 para	Ber-vech-zıya'				
1.338 guruş 20 para					
392 guruş 20 para	Abdullah Efendiye				
946 guruş					
340 guruş 10 para	Abdülbaki Efendiye				
605 guruş 30 para					

Teslimat

+10600 guruş	Fi 21 Eylül sene 86 bana Rıza Efendiye vasıl edilen 150 guruş
+00489,5 guruş	Ayan yediyle Elif zedeye fi 28 Eylül sene 86
+ 00420 guruş	Karyede a'yan yediyle bana Fî 16 Teşrin-i evvel sene 86
+ 02.730 guruş	
+ 01.570 guruş	
+ 04.945 guruş	Hınta minha öşür 430 x 11,5 guruş=
= 20.754,5 guruş	
+ 01650 guruş	Yahya Efendinin marifetiyle Fi 28 Teşrin-i Evvel sene 86

+ 00050 guruş	Asiyab için
+ 00400 guruş	Def'a Elif zâdeye
= 22854,5 guruş	

Karye-i Kuşdemir				
675 guruş	Afyon	A'lâ: 7,5	Evsat: 20,5	Ednâ:
147 guruş	Bağ, bostan, kovan			
822 guruş				
11 guruş 30 para	Bâ karar-ı meclis afyondan minha			
810 guruş 30 para				

Teslimat	
657 guruş	Fi 28 Eylül sene 86
100 guruş	Def'a fi 30 Eylül sene 86
757 guruş	

Ek-VI: 1870 Tarihi Banaz'a Ait Öşür İltizam Defterinin 22. Sayfası ve Transkripsiyonu

بناز نضامك سكا الیه سنه ۱۲۹۰ قاعب نقیباونیه قریه لورن ۳۳۳ رصیدیه ۲۰۰۰

۷۶۰	۵۹	۱۱	۲۱	۱	۱۰۰	۱۶۶۳
صط	صط	صط	صط	صط	صط	كوك

۸۸۸	۲۶	۱۲	۲۱	۱	۱۰۰	۹۰۰
صط	صط	صط	صط	صط	صط	كوك

۱۸۰۰	۲۷۶	۱	۲۶	۲۰	۲۰	۷۰۰۰
صط	صط	صط	صط	صط	صط	كوك
۱۸۰۰	۲۷۶	۱	۲۶	۲۰	۲۰	۷۰۰۰
صط	صط	صط	صط	صط	صط	كوك

طابقان او طوقونو بوردی
عبدعلیمه کله

۳۴۵	۷۹۶	۲۶	۵۶	۲۷	۷۱	۴۲
صط	صط	صط	صط	صط	صط	كوك

۵۲۴	۱۶	۲۰	۲۰	۱۹۰	۲۵	۵۰۰۰
صط	صط	صط	صط	صط	صط	كوك
۵۲۴	۱۶	۲۰	۲۰	۱۹۰	۲۵	۵۰۰۰
صط	صط	صط	صط	صط	صط	كوك

Banaz Kazasının Seksen Altı Senesi İdareye Kalub Ta'şir Olunan Karyelerin Hâsılat Def-teridir. Fi 7 Eylül Sene 86 [18 Eylül 1870]

Karye-i Düzlüce						
Hınta Öşür Esman	Şair Öşür	Fasulye Öşür	Alef Öşür	Nohud Öşür	Erzen Öşür	Göğeri Guruş
745,5	59,5	11	28,5	1,5	6	8.634

Karye-i Halaçlar							
Hınta Öşür	Şair Öşür	Nohud Öşür	Erzen Öşür	Burçak Öşür	Mısır Öşür	Fasulye Öşür	Göğeri Guruş
888	43	12	31	6,5	00	2,5	5.309,5

Karye-i Paşacık							
Hınta Öşür	Şair Öşür	Nohud Öşür	Burçak Öşür	Alef Öşür	Fasulye Öşür	Göğeri Guruş	
1.684	264	1	42	40	12	7.600	
32	3	0	0	0	0		Taktak oğlundan geleceği
4	6	0	2	0	2		Abdil'den geleceği
1720	273	1	44	40	14		

Karye-i Oturak-ı Kebir							
Hınta Öşür	Şair Öşür	Nohud Öşür	Burçak Öşür	Fasulye Öşür	Alef Öşür	Erzen Öşür	Göğeri Guruş
3.437	796	23	54	27	71,5	24	24.193
0430 Göğeriye							
3867							

Karye-i Dümenler						
Hınta Öşür	Şair Öşür	Fasulye Öşür	Erzen Öşür	Nohud Öşür	Mısır Öşür	Göğeri Guruş
529	18	2,5	4,5	19,5	25	5.200
30 N.						
559						
73 Göğeriye mahsuben						
632						